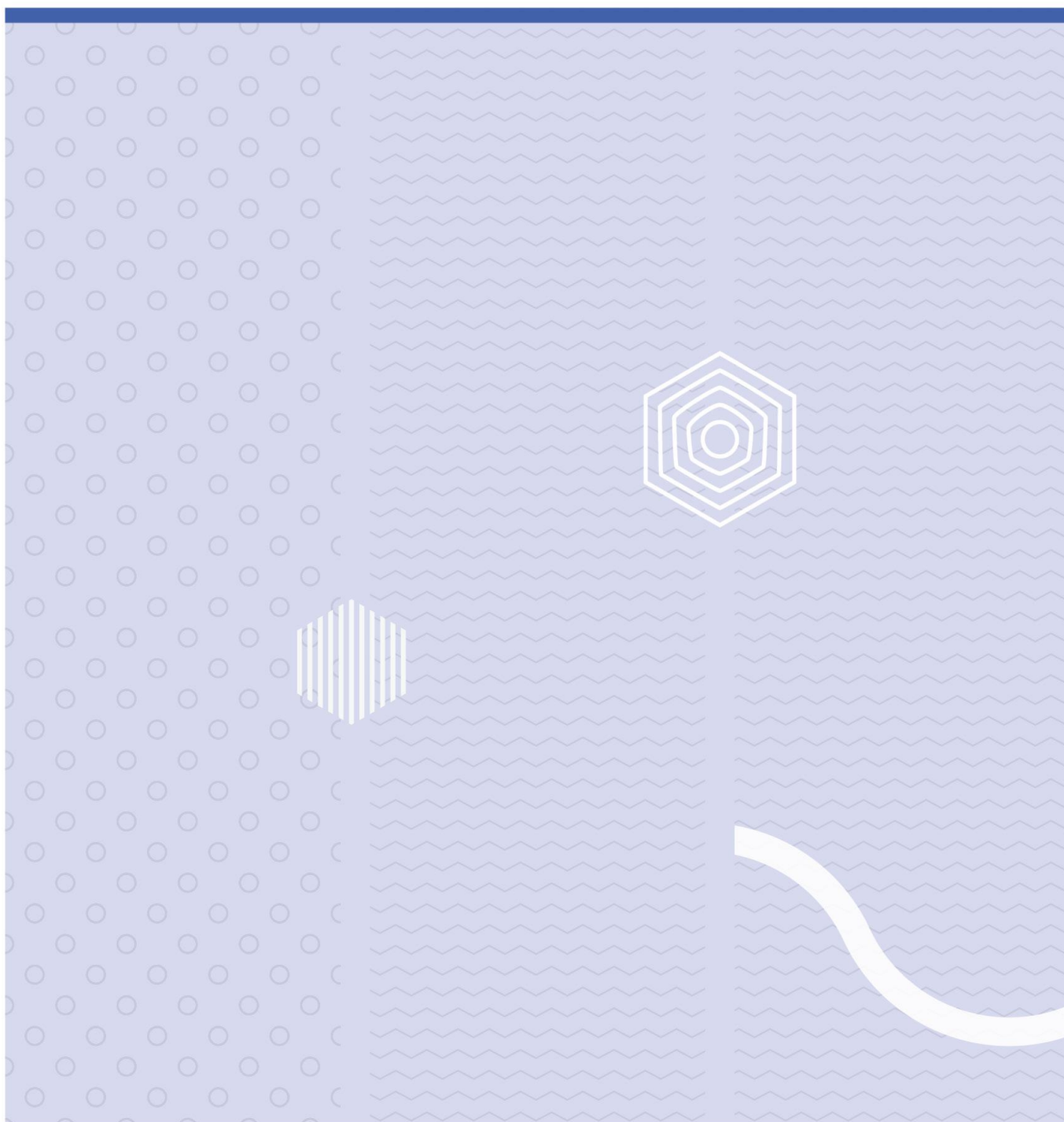

Liv-Marit Fløysand

Hvordan kan barnehagen arbeide forebyggende mot sosiale- og emosjonelle vansker?

-med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen.

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for pedagogikk
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2021 Liv-Marit Fløysand

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Forord

Arbeidet med dette studiet har vært lærerikt og interessant. Det har samtidig vært krevende å finne både tid og overskudd til å dykke ned i masteroppgaven, ved siden av full jobb og familie. Familien min består av min samboer gjennom 30 år og to flotte selvstendige jenter på 16 og 19 år, og er for øvrig en veldig tilpasningsdyktig familie sådan. Tusen takk familien min for at jeg har fått tid for meg selv til å gjennomføre dette studiet, og skrive denne masteroppgaven.

Jeg vil også takke min veileder, June Berger Storli ved Universitetet i Sørøstnorge som gjennom god oppfølging har fått meg gjennom denne prosessen. Jeg har fått hyggelige henvendelser med spørsmål om hvordan det har gått med meg i løpet av prosessen. Jeg er virkelig takknemlig for den støtten du har gitt meg. Helt på slutten av skriveprosessen min kom også Hilde Dehnæs Hogsnes inn, så jeg føler meg privilegert som har fått litt dobbel støtte i innspurten. Takk for nyttige innspill til oppgaven min, og ellers inspirasjon og hjelp fra dere begge.

Videre vil jeg også takke mine informanter som gav meg den nødvendige informasjonen som jeg trengte til oppgaven min. Takk for tiden som ble satt av til meg, til tross for travle dager, og helt i slutten av et barnehageår. Og-takk til alle som har hatt troen på meg når jeg selv har følt meg på veldig tynn is, og har vært litt bekymra for om jeg kunne klare å gjennomføre. «Du klarer det, Liv»

Liv-Marit Fløysand

Sagstad 2021

Sammendrag

92,8% av barn i alderen 1-5 år har plass i barnehage(Statistisk sentralbyrå, 2021).

Barn tilbringer mange år i barnehagen. År som er viktige for barnas psykososiale utvikling. I barnehagen er personalet barnas omsorgspersoner, og for å støtte barns psykososiale utvikling, må barn møte ansatte som har kunnskaper om dette. De må møte ansatte som ser når noe ikke er bra, og som kan sette inn tiltak for å motvirke en uheldig utvikling. De ansatte må også ha kunnskap om forhold som beskytter de sårbare barna, og i tillegg være observante på forhold som kan utgjøre en risiko(Midthassel et al., 2011).

Problemstillingen i denne oppgaven handler om å få frem erfaringene hos de som arbeider med barna, og jeg vil belyse hva barnehagelæreren vektlegger i det forebyggende arbeidet.

Denne masteroppgaven har fokus på barn med sosiale og emosjonelle vansker, og fokuserer særlig på det systemiske arbeidet rundt barnet i barnehagen. Den teoretiske tilnærmingen i studien, i tillegg til individ- og systemperspektivet er basert på teori om relasjoner og tidlig innsats.

Bakgrunnen for teori om relasjoner knyttet opp mot sosiale og emosjonelle vansker er at alle mennesker har behov for opplevelse av tilhørighet. De er en del av relasjonene rundt seg.

Relasjoner kan handle om barnas utvikling av seg selv i samspill med andre. Roland(2013) trekker frem Aronson som hevder at barnet identifiserer seg med de voksne dersom relasjonen er god. Der det foreligger vansker, må en styrke relasjonsbyggingen (Roland, 2013, s. 86).

Studien har et kvalitativt forskningsdesign, der intervju er benyttet for å samle inn empiri. Studiens funn peker på muligheter og utfordringer i det forebyggende arbeidet blant barn i barnehagen.

Hovedfunnene i min studie viser at barnehagelæreren i sitt arbeid har mye av fokuset rettet mot seg selv og miljøet ellers rundt barna med sosiale og emosjonelle vansker. Funnene blant informantene peker på at barnehagen har muligheter til å iverksette tidlig innsats for at barn skal få de beste utviklingsmuligheter.

Funn indikerer imidlertid utfordringer knyttet til barnehagens bemanningsnorm og kompetanse, og videre blir personalets muligheter for å reflektere sammen betegnet som et savn og utfordring hos barnehagelærere.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	6
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	8
1.2 Formål med studien.....	8
1.3 Tidligere forskning.....	9
1.4 Oppgavens struktur.....	11
2. Teoretisk utgangspunkt	12
2.1 Sosiale og emosjonelle vansker.....	12
2.2 Individ- og systemperspektiv.....	13
2.2.1 Urie Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell.....	14
2.2.2 Risikofaktorer i barnets miljø.....	17
2.2.3 Beskyttelsesfaktor og utvikling av resiliens.....	18
2.3 Relasjoner og tilknytning.....	19
2.4 Forebygging og tidlig innsats.....	21
2.4.1 Kartlegging og tiltak.....	23
2.4.2 Lek som forebyggende tiltak.....	24
3. Metode	26
3.1 Hermeneutikk.....	26
3.2 Kvantitative og kvalitative metoder	28
3.2.1 Det kvalitative forskningsintervjuet	28
3.3 Kritikk av min forskerrolle.....	29
3.4 Intervjuguide.....	29
3.4.1 Utvalg.....	30
3.4.2 Gjennomføringen.....	31
3.4.3 Transkribering.....	31
3.5 Analyse og tolking av data.....	32
3.5.1 Reliabilitet.....	33
3.5.2 Validitet.....	33
3.6 Etikk.....	34

4. Presentasjon av funn/Analyse.....	35
4.1 Hvordan forstår barnehagelærerne sosiale og emosjonelle vansker?.....	35
4.2 Betydningen av rammer og ressurser.....	35
4.3 Betydningen av samarbeid.....	37
4.4 Relasjoner og tilknytning.....	38
4.5 Lek som forebygging.....	39
4.6 Oppsummering av funn.....	40
5. Drøfting av funn.....	41
5.1 Barnehagens rolle og ansvar for barn med sosiale og emosjonelle vansker.....	41
5.2 Betydningen av å ha tilfredstillende rammer og ressurser.....	42
5.3 Betydningen av samarbeid.....	46
5.4 Betydningen av å etablere gode relasjoner og tilknytning.....	47
5.5 Med leken som forebygging.....	48
6. Avslutning.....	51
7. Litteraturliste.....	52
8. Vedlegg(NSD, forespørsel om deltagelse, Informert samtykke, intervjuguide.)	56

1.INNLEDNING

Stadig flere barn går i barnehage, og barnehagen utgjør dermed i dag en større del av barnets sosiale utvikling (Ogden,2018). Rammeplan for barnehager (Kunnskapsdepartementet, 2017) legger føringer for hva barnehagen skal bidra til. De voksne i barnehagen har forpliktelser og ansvar ovenfor barna. I problemstillingen min stilles spørsmålet hvordan barnehagen kan arbeide forebyggende mot sosiale og emosjonelle vansker. Jeg vektlegger arbeid og prosesser i systemet rundt barna. En ny bestemmelse i barnehageloven om barns rett til et trygt omsorgs- og læringsmiljø trådte i kraft fra 1.januar 2021. I loven er de voksnes ansvar og rolle tydeliggjort (barnehageloven 2021). Endringene i barnehageloven krever at barnehagene jobber systematisk og forebyggende for å skape et trygt og godt miljø der barna trives og er sosialt inkludert. Barnehagene må tydeliggjøre de ansattes ansvar gjennom å tilrettelegge for blant annet rutiner og strukturer. Dette kan for eksempel handle om å være oppmerksomt tilstede, og se gruppen som helhet og samtidig har evnen til å se hvert enkelt barn. Når du ser at et barn for eksempel er utenfor en lek, er det de voksnes oppgave å støtte og veilede barnet inn i leken sammen med de andre.

I dag er det også politisk interesse for å heve kvaliteten på barnehagene. I gjennomgang av flere stortingsmeldinger fant jeg stortingsmelding 19, «*Tid for lek og læring-Bedre innhold i barnehagen*» som aktuell for mitt studie. (St.meld. nr 19 (2015-2016)) Her belyses det at gode barnehager er avhengige av de ansattes kompetanse og motivasjon. Regjeringens mål er å bidra til en trygg barnehage med kvalifiserte og omsorgsfulle voksne.

Når det gjelder forebyggende arbeid, vil det også der ligge krav rundt voksenrollen. Det kreves kunnskap hos personalet i barnehagen dersom de skal kunne gjenkjenne en vanske tidlig og sette inn hensiktsmessige tiltak (Gunnestad, 2020, s. 48-70). Tidlig forebygging handler om hjelp mens barnet og systemet er i positiv balanse (Groven og Rostad, 2020, s. 20-43). Buli-Holmberg (2014) uttrykker derimot at barnehagelærere tidligere hadde lite kjennskap til risikofaktorer som kunne påvirke barns utvikling. Barna gikk flere år i barnehagen med en tanke om at utfordringene ville forsvinne, mens det i dag er aksept for å iverksette tiltak rundt barnet så raskt som mulig etter at vansken blir oppdaget (Groven og Rostad, 2020, s. 36).

I en senere stortingsmelding *Tett på-tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. (st.meld. nr 6 (2019-2020)) er det vektlagt både tidlig innsats, kvalitet og kompetanse i hele

barnehage- og skoleløpet. Dette viser at fokuset rundt forebyggende arbeid og voksenrollen har holdt seg sentrale gjennom en årrekke.

I min studie vil jeg avgrense meg til det miljøet barnet møter i barnehagen. Jeg vil allikevel poengtere at samarbeid med foreldre, og barnets hjem blir høyt vektlagt i et systemisk perspektiv, men på grunn av tidsbruk, vil mitt fokus avgrense seg til personalet i barnehagen. Jeg har valgt følgende problemstilling for å belyse voksenrollen i relasjon til barnet i barnehagen:

Hvordan kan barnehagen arbeide forebyggende mot sosiale og emosjonelle vansker?

-med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen.

Mine forskningsspørsmål handler om hva barnehagelærerne vektlegger i det forebyggende arbeidet, og videre hvilke muligheter og utfordringer som erfares?

Ordlyden i min problemstilling inneholder begrepet sosiale- og emosjonelle vansker. Haugen (2008 s. 28) definerer sosiale og emosjonelle vansker på følgende måte: «Sosiale og emosjonelle vansker referer til en uhensiktsmessig og relativt varig atferdsform som vanskeliggjør læring, trivsel og sosiale relasjoner».

Begrepet sosiale og emosjonelle vansker brukes ofte sammen med for eksempel atferdsvansker, men jeg velger betegnelsen sosiale og emosjonelle vansker i min oppgave. Denne betegnelsen blir brukt uavhengig om det er fattet vedtak om spesialpedagogisk hjelp, eller om barnet utfra barnehagelærers vurdering ser ut til å ha større eller mindre utfordringer knyttet til det sosiale eller det emosjonelle i barnehagen. Essensen rundt voksenrollen handler om å forebygge at vansker oppstår eller får utvikle seg, eller eventuelt å få avhjelpe og redusere vansker som finnes (Gunnestad, 2020). Befring (2014, s.162) viser til at tidlig innsats handler om å komme en uheldig utvikling i forkjøpet. Det innebærer at det settes inn tiltak tidligst mulig i barns liv, eller tiltak der det foreligger signal på en uønsket utvikling.

Videre, for å fange opp disse vanskene hos barna, vil det utfordre personalets faglige og etiske kunnskap (Groven og Rostad, 2020). Etikken vil komme inn i de sammenhenger der barnehagelæreren skal formidle sine tanker og komme til enighet med barnets foreldre, samt i møte med det enkelte barnet. En av betingelsene i det forebyggende arbeidet er å skape en felles plattform rundt barnet. Det innebærer at barnehagelæreren og foreldrene har en felles forståelse både for hvordan utviklingen av barn skjer, og hvordan denne utviklingen kan bli påvirket. Dette gir

et bedre utgangspunkt for å begrunne valgene av tiltak for å få den ønskede utviklingen (Groven og Rostad, 2020, s. 38).

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Etter å ha jobbet som pedagogisk leder i barnehagen i over 20 år, med ansvar for hele barnegrupper, har det gått opp for meg hvor mye tid og krefter en bruker rundt enkeltbarn som strever. Dette er et viktig arbeid. Det arbeidet som blir lagt rundt de enkelte barna, og i miljøet rundt barnet, er av avgjørende betydning for barnets utvikling.

Barnehagelæreren har en viktig rolle, der kunnskap om det forebyggende arbeidet i barnehagen er avgjørende. Jeg ville fordype meg litt og gjøre meg kjent med tidligere forskning på feltet, og la denne forskningen være med på å belyse kjernen i min problemstilling.

For å få mer kunnskap om barnehagens forebyggende arbeid, ønsket jeg å komme i kontakt med barnehagelærere med ulik erfaring og kompetanse fra barnehagefeltet som kunne bidra til å belyse dette temaet.

1.2 Formål med studien

I rammeplan for barnehager, under overskriften «barn og barndom» står det følgende: «*Barns liv påvirkes av omgivelsene, men barn påvirker også sine egne liv* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 8).

Vi ser utfra dette sitatet en gjensidighet i forholdet mellom individ og system. Dette vil jeg belyse i min studie. Videre står det å lese i barnehagens rammeplan at barnehagen blant annet skal ha en forebyggende funksjon. Den sier at barnehagen er i en sentral posisjon til å kunne observere barnas livssituasjon gjennom den daglige kontakten med barna. Det understrekes også at personalet skal vite hvordan vansker hos barn oppdages og forebygges (Kunnskapsdepartementet, 2017). Også barnehageloven (2005) understreker i §2 (sjette ledd) at barnehagen skal ha en forebyggende funksjon. Dette belyser at det er et fokus rundt voksenrollen og det forebyggende arbeidet i barnehagene.

Formålet med denne studien er å få mer kunnskap om barnehagelærernes erfaringer fra arbeid med barn med sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen. Jeg vil belyse miljøet rundt barnet, dette sett i lys av tidligere forskning på feltet, og offentlige dokumenter. I tillegg vil jeg løfte frem hvilke muligheter og utfordringer barnehagelæreren erfarer innenfor det forebyggende arbeidet. Ved å undersøke dette ønsker jeg å rette fokus på begrepene forebygging, relasjoner og system innenfor barnehagesektoren. Følgende problemstilling og forskningsspørsmål er utformet for å få svar på mine spørsmål:

«Hvordan kan barnehagen arbeide for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker?

-med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen.

Hva vektlegger barnehagelærerne i det forebyggende arbeidet?

Hvilke muligheter og utfordringer erfarer barnehagelærerne i det forebyggende arbeidet?»

1.3 Tidligere forskning

Det har i løpet av de siste 10 årene blitt publisert norske forskningsrapporter som omhandler kvalitet i barnehagen. Innenfor kvalitet i barnehagen belyses temaer som gode relasjoner og forebyggende arbeid, som er et sentralt utgangspunkt for min studie.

Forskningsresultatene fremhever betydningen av høy kvalitet i barnehagen. Jeg vil nå belyse to av de største forskningsprosjektene innen barnehagefeltet i Norge. De to prosjektene har fokus på aldersgruppene 0-3 år og 0-5 år. Noe av denne forskningen kom til da Kunnskapsdepartementet hadde et ønske om forskningsbasert kunnskap innen barnehagefeltet. De ønsket et særlig fokus på forholdet mellom barn og ansatte, men også på barns egne relasjoner seg imellom (Norges forskningsråd, 2019).

I perioden 2012-2018 ble forskningsprosjektet «Blikk for barn» gjennomført. Intensjonen med dette prosjektet var å utvikle mer kunnskap om hverdagslivet i norske barnehager, for barn under tre år, der ulike sider ved kvalitet ble studert (Norges forskningsråd, 2019). Dette er viktig da barnehagebarn er helt avhengige av kompetente barnehagelærere som kan vurdere behov, iverksette relevante tiltak og vurdere tiltakene. Noen av temaene som ble belyst under denne forskningen var personalets grad av nærvær i tillegg til at barn-barn relasjonene ble forsket på. Graden av kvalifisert personale i barnehagene og barnehagens rom og organisering ble også studert (Gulpinar, Hernes og Winger, 2019, s. 123-139) Resultater fra forskningen har vist at det foreligger utfordringer i barnehagen på å oppfylle de kravene av kvalitet som er regjeringens intensjoner. Resultatene viser at kvaliteten ligger på et moderat nivå (Norges forskningsråd, 2019)

Betydningen av relasjoner mellom barnet og personalet synes å være grunnleggende for kvaliteten i barnehagen. Personalets faglige innsikt og forutsetninger for å forstå og mestre samspillet med barna synes å være krevende. Undersøkelser i over 200 barnehager tyder på at faktorer som antall barn per voksen, gruppestørrelse og utdanning har betydning for kvaliteten. (Winger, W., Hernes, L: & Vist T. (2019, s 18-20) Selv om en på papiret er nok voksne, vil det være færre i begynnelsen og slutten av barnehagens åpningstid, eller i løpet av dagen under avvikling av møter og pauser. Alt

dette kan spille inn på kvaliteten på samspillet mellom de ansatte og barna i barnehagen.

I perioden 2016-2019 ble forskningen «Gode barnehager for barn i Norge» eller GoBaN, gjennomført. Det ble også her forsket på kvalitet i barnehagen. GoBaN har tatt utgangspunkt i tidligere internasjonal forskning, og ville bidra med å forbedre kvaliteten i norske barnehager. Dette forskningsprosjektet hadde som hovedmål å finne ut hva som kjennetegner barnehager med god kvalitet og hvilken innvirkning dette har på barna i barnehagen. Studiens hovedresultater viser at gode barnehager er kjennetegnet av høy kompetanse, felles mål og retning for det pedagogiske arbeidet, strukturering av hverdagen tilpasset barna, en organisering i mindre grupper for aktiviteter og lek, både voksen og barne initierte aktiviteter, et personale som samarbeider god både internt, med foreldrene og med eksterne parter i tillegg til fokuset på lek og læring.

Temaene tidlig innsats, kvalitet og kompetanse ble belyst fra politisk hold i 2019.

Stortingsmeldingen *Tett på-tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO* (Meld.St.6 (2019-2020)) kom i ettertid av de to nevnte forskningsprosjektene. Regjeringen sier at tidlig innsats er avgjørende for å sikre at alle barn og unge får utviklet seg og nå sine drømmer. Barna må ha voksne rundt seg som gir støtte og omsorg, ansatte med god kompetanse og nære relasjoner til barna. Dette er avgjørende for at vi får et godt utdanningsløp for alle.

Regjeringen trekker også frem at det finnes for store kvalitetsforskjeller mellom de ulike barnehagene og skolene, og at det er alvorlig. Videre står det blant annet å lese at et tiltak vil være at lærere i barnehage og skole skal få videreutviklet sin kompetanse (Meld.St.6 (2019-2020),s.8).

I stortingsmeldingen er det et overordnet mål å videreutvikle kvaliteten i barnehagen. Barna er i barnehagen i starten på livet sitt, og hjernen hos barn er mest formbar i de tre første årene. (Meld.St.6 (2019-2020),s.21). Dermed er disse årene avgjørende for videre utvikling og læring.

Det er helt grunnleggende at barnehagen har en kultur for tidlig innsats, det handler om å være observant som voksen, og unngå å innta en «vente og se» holdning. I stortingsmeldingen kommer det frem at tidlig innsats innebærer at barnehagen arbeider for å forebygge utfordringer, og at tiltak settes inn umiddelbart når utfordringer avdekkes. (Meld.St.6 (2019-2020),s.12).

1.4 Oppgavens struktur

I teoridelen på oppgaven presenterer jeg individ og system perspektivet, tidlig innsats og relasjoner. I tillegg bruker jeg Bronfenbrenner sin utviklingsøkologiske modell som et rammeverk i min studie, så den blir også presentert i teoridelen. I metodedelen redegjør jeg for valg av metode som er intervju. Jeg presenterer så mine informanter, hvordan gjennomføringen av datainnsamlingen ble organisert og transkriberingen. Deretter presenterer jeg analysen og tolkning av data, og videre ser jeg på undersøkelsens reliabilitet og validitet og forskningsetiske vurderinger. I kapittel 4 presenterer jeg funn. I kapittel 5 drøfter jeg funnene mine opp mot teorien i oppgaven. I avslutningen, kapittel 6, oppsummerer jeg og kommer med mine tanker om hva jeg kunne gjort videre.

2 TEORETISK UTGANGSPUNKT

2.1 Sosiale og emosjonelle vansker

Ordlyden i min problemstilling handler om å forebygge sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen. Haugen (2008 s. 28) definerer sosiale og emosjonelle vansker på følgende måte: «Sosiale og emosjonelle vansker referer til en uhensiktsmessig og relativt varig atferdsform som vanskeliggjør læring, trivsel og sosiale relasjoner». Vanskene kan både være utagerende eller innagerende, siden begge atferdsformene kan vanskeliggjøre barnets trivsel og læring. Denne definisjonen viser til en atferd som er uhensiktsmessig for både barnet og miljøet rundt barnet.

I definisjonen til Haugen (2008) kommer det frem at vanskene hos barnet kan utarte seg enten innagerende eller utagerende. Lund (2012) definerer innagerende atferd til der følelser og tanker vendes innover mot en selv. På den andre siden har vi barna som utagerer. Det kan innebære barn som slår og sparker. Når en skal betegne atferdsvansker, trekkes det ofte frem de som ikke følger regler, forstyrrer andre, sloss og har vansker med relasjoner til jevnaldrende. Aggresjonen retter seg ofte mot de andre barna, de ansatte eller inventaret. (Drugli, 2013)

I tilfeller der vi ser at atferden rammer barnet selv eller omgivelsene, er vi mer tvungen til å handle. Lund (2012) belyser barna med innagerende atferd. Hun mener disse barna med tilbaketrukket atferd har blitt oversett siden det ikke rammer omgivelsene. Lund mener videre at de voksne rundt disse barna, må vurdere atferden utfra noen kriterier. En må se på konteksten, frekvensen, atferdens innvirkning på barnets livskvalitet og de sosiale konsekvensene atferden bringer med seg. (Lund, (2012, s. 27)

Ifølge Ogden er gode relasjoner mellom voksen og barn en forutsetning for at kommunikasjon skal fungere (Ogden, 2018). Ifølge Edvard Befring (2012) har vi, i tilfeller med relasjonsvansker, å gjøre med barn som fremstår som vanskelige. Vanskene kan fremstå som uro og komme til uttrykk i form av konflikter og fastlåste samhandlings mønstre. Dette er barn som har utviklet bekymringsfull atferd i barnehagen de går i.

Nordahl et al, (2005), trekker frem forventningen som ligger i miljøet rundt barnet. Her ser vi hvordan barnet påvirker miljøet, og hvordan miljøet blir påvirket av barnets atferd. Det handler om i hvilken grad atferden bryter med forventet oppførsel i forhold til barnets alder. Nordahl et al (2005) bruker den samme betegnelsen som står i Haugen (2008) sin definisjon. Det handler om en

sosial og emosjonell vanske der atferden hemmer barnets egen utvikling, forstyrrer andre og hindrer positiv samhandling med andre barn og voksne. (Nordahl et al, 2005)

Sosial kompetanse handler om å etablere positive relasjoner til andre barn og voksne, tilpasse seg normer og regler og forholde seg til sosiale forventninger i miljøet. Det handler også om å kunne gi uttrykk for ønsker og behov, men også å kunne si fra på en tydelig måte (Ogden, 2015).

Drugli (2014) trekker frem den emosjonelle utviklingen hos barnet, som foregår i sammenheng med den sosiale utviklingen. Hun hevder at emosjonell kompetanse ikke utvikles av seg selv. En forutsetning for denne utviklingen der barna blir kjent med sine egne og andres følelser, er voksne rundt barnet som er sensitive og gir respons til barnet. Drugli (2014) sier videre at denne emosjonelle utviklingen hos barnet, spiller en stor rolle under utviklingen av relasjoner til andre mennesker.

2.2 Individ- og Systemperspektiv

I oppgavens innledning brukte jeg sitatet fra rammeplanen «*Barns liv påvirkes av omgivelsene, men barn påvirker også sine egne liv*» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8) for å belyse en gjensidighet i forholdet mellom individ og system. Denne gjensidigheten ble belyst av den avdøde sveitsiske psykologen og psykiateren Carl Gustav Jung. Jung tok utgangspunkt i en tradisjon der utviklingen av mennesket på mange måter er lagt frem som en tosidig prosess der prosessen med selvstendigjøring utvikles parallelt med tilknytningsprosessen. De to motsetningene blir forente i det vi kaller for sosialisering. Begge er de prosesser som blir stimulert av miljøet, men også godt støttet eller motvirket av modning (Bø, 2004).

Enkelt sagt handler systemteori om en helhet der alt henger sammen (Bø, 2004). Hvordan kan vi så trekke paralleller til systemteorien innenfor min studie? Et forhold mellom to personer, en familie, en barnegruppe, en barnehage, en personalgruppe eller en kultur, kan være et system.

I min studie som retter seg mot barn med sosiale og emosjonelle vansker, med vekt på de voksnes rolle i relasjonen, vil barnet i barnegruppen og den voksne utgjøre et system. Barnet og den voksne i dette systemet, vil påvirke hverandre i positiv eller negativ retning (Holland, 2013). Akkurat dette fokuserer også Nordahl et al (2015) på. Relasjonene kan veksle mellom å være gjensidige og åpne opp for muligheter eller avvisende og begrensende. Å se individsaker i et systemperspektiv handler om å se på kontekstens betydning når et barn er i vansker. Derfor vil det også være relevant å se på hvordan den pedagogiske praksisen i barnehagen påvirker barn med sosiale og emosjonelle problemer. Dette perspektivet kan bidra til en bedre helhetlig forståelse når jeg skal belyse systemperspektivet i min studie.

Systemperspektivet bidrar altså til å se individet som del av et sosialt system, der barnet både påvirker og blir påvirket av omgivelsene. Systemperspektivet tar utgangspunkt i at det er et samspill mellom ulike deler i et system, på en slik måte at delene påvirker hverandre (Fandrem & Roland, 2013).

Reaksjoner fra miljøet er også med på å påvirke om atferden fortsetter å være negativ. Befring (2012) trekker frem at den negative holdningen som barna blir møtt med, kan gi andre følger for barnet, som svekket selvtillit og gi nedsatt mestringsevne. I følge Holland(2013) får vi mer av det vi retter fokuset mot, altså, rettes fokus mot negativ atferd, blir det en opprettholdende faktor som kan gjøre at den negative atferden fortsetter.

Med utgangspunkt i individ og systemperspektivet vil jeg nå legge frem en modell som er utviklet av en russisk/amerikansk psykolog ved navn Urie Bronfenbrenner (1979). Modellen er aktuell som rammeverk for å forstå sammenhengen mellom individ og miljø innenfor min studie. For å begrunne hvorfor jeg tenker den som aktuell, vil jeg referere til Buli-Holmberg og Nilsen (2010) som sier at Bronfenbrenner har fokus på gjensidig tilpasning mellom barn i utvikling og det systemet som omgir barnet.

For å samle trådene fra det generelle individ- og systemperspektivet inn mot Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell, kan vi si at dersom vi ser barnets læring og utvikling innenfor dette perspektivet, tar vi utgangspunkt i at utviklingen blir påvirket av barnet selv og av de sosiale kontekstene barnet befinner seg i, i tillegg til eksterne faktorer som påvirker barnets utvikling indirekte. Pedersen mener modellen kan vise en forståelse av hvordan individer sosialiseres inn i en kultur (Pedersen 2015).

2.2.1 Urie Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Sosiologien og Jung sine perspektiver ble videreført da den russisk-amerikanske psykologen Urie Bronfenbrenner(1979) i 1979 fremstilte en utviklingsøkologisk modell. Modellen kom som en kritikk av et ensidig fokus på individet løsrevet fra kontekst. Formål hos modellen var å integrere forståelsen om at individet og omgivelsene er gjensidig avhengige av hverandre, i tillegg til at perspektivet på individet og familien er sentrale. Modellen ser barnets utvikling som en helhet og vektlegger sammenhengen med konteksten som kan ha betydning for barnets utvikling (Klefbeck og Ogden, 2003). Bronfenbrenner sin modell er et passende rammeverk for min studie der jeg skal se på hvordan en kan jobbe forebyggende i barnehagen, og da med fokus på miljøet rundt barnet.

Bronfenbrenner belyser prosessene som er avgjørende for utviklingen til barnet. Det handler om karakteristika ved barnet selv og det handler om karakteristika ved det sosiale miljøet barnet befinner seg i. Sosialt miljø innebærer alle arenaer som er med på å påvirke barnet direkte eller indirekte. Ser en denne modellen i lys av min problemformulering, ser en viktige elementer som er med på å påvirke barnets utvikling. Påvirkningen barnet får fra det sosiale miljøet rundt seg, er med på å forme barnet, samtidig som barnet også påvirker sine omgivelser.

Urie Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell deler inn omgivelsene rundt barnet i fire overordnede systemer, og det handler om grad av nærhet til barnet. Modellen viser barnets utvikling, i tillegg viser den også til de ulike miljøfaktorene, som er med på å påvirke utviklingen hos barnet i ulik grad. Det skilles mellom mikrosystemet, mesosystemet, eksosystemet og makrosystemet. Barnet er sentrert i midten på modellen, og det nærmeste nivået kalles for mikrosystemet. Ifølge Bø (2004 s.159) er mikro en situasjon hvor to eller flere personer møtes i samhandling ansikt til ansikt. Mikronivået refererer til de minste enhetene i samfunnet, som familie, barnehage/skole, venner, nabolag og andre små grupper. Det som befinner seg innenfor mikrosystemet har barnet en lengre tids relasjon til, og de er stadig tilgjengelig for kontakt da barnet har daglig og direkte kontakt med dette nivået (Bronfenbrenner, 1979). Disse miljøene er fysisk avgrenset fra andre miljøer og blir en sosial arena for barnet.

I Bronfenbrenner sin modell er relasjoner en stor del av modellen. Relasjonene mellom de ulike delene innenfor barnets mikronivå, betegnes som mesonivået i modellen. Barnet tilhører flere miljøer samtidig. Det er også avgjørende hvilken kvalitet det er på forholdet imellom disse daglige arenaene til barnet. Det er relasjonene som knytter systemene innenfor mikrosystemet sammen. Det er i disse relasjonene risikofaktorene eller utviklingsmulighetene kan ligge. Det fremhever den viktige voksenrollen man har, å være oppmerksom på barnets signaler, og at en gir barnet de beste utviklingsmuligheter. Innenfor mesosystemet er man interessert i hvordan endringer i et system påvirker et annet (Bø, 2004).

Eksosystemet er neste nivå i Bronfenbrenners modell. Dette systemet har barnet aldri eller sjelden kontakt med, men systemet påvirker imidlertid mikro- og mesosystemet. Dette nivået har dermed en innvirkning på hva barnet møter i sitt miljø i barnehagen. Det kan handle om en personalgruppe som har hatt et samarbeid med pedagogisk-psykologisk tjeneste, der det gjerne har pågått

veiledning som har en positiv innvirkning på samhandling med alle barna, inkludert barna med sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen (Bronfenbrenner, 1979).

Makrosystemet i Bronfenbrenner sin modell er det ytterste nivået og representerer samfunnet som påvirker barnet indirekte. Barnehagen er en samfunnsinstitusjon som representerer samfunnets forventninger. I tråd med disse forventningene har barnehagen etablert sine egne regler og opplegg, de voksne bringer inn verdier som igjen definerer kravene barnet møter i barnehagen. I sum vil de påvirke hjelpen barnet får. Som en del av en systemisk satsing på tidlig innsats må kravene rettet mot barnet evalueres systematisk og kontinuerlig, da disse kravene kan fremprovosere vansker hos barnet (Haustätter, 2014). Det fremheves videre at «En kan ikke forstå de vanskene som barn har, uten å ta hensyn til de systemiske forholdene som vanskene er en del av».

Normer og lovverk, sammen med kommunens økonomi vil for eksempel ha konsekvenser for barnehagens system og kvaliteten på barnehagetilbudet (Haugen, 2008). Det som skjer i det daglige samværet mellom barn og voksne, kan dermed være påvirket av de litt mer perifere systemene som barnet ikke har direkte kontakt med. Et eksempel innenfor min studie kan være at kulturen i barnehagen og antall voksne på avdelingen kan ha innvirkning på hvordan barnet blir møtt. Forskningen «blikk for barn» belyste også faktorer rundt kvalitet på samspillet mellom voksen-barn. Faktorer som påvirker samspillet er blant annet antall barn per voksen. Det ble belyst i denne forskningen at det kan være vanskelig å innfri intensjonen om kvalitet i samværet med barnet, der barnegruppen er stor. (Norges forskningsråd, 2019) Dette viser hvordan elementer i makrosystemet i Bronfenbrenner sin modell kan påvirke samspillet mellom den voksne og barnet på avdelingen i barnehagen.

Holland (2013) fremhever begrepet kontekst. Kontekst begrepet er aktuelt i forhold til barna med sosiale- og emosjonelle utfordringer fordi det belyser de voksnes rolle i relasjonen. Kontekst betyr, ifølge Holland (2013, s. 27), sammenheng. Uten at vi vet noe om sammenhengen, konteksten, atferden forekommer i, hevder hun at der er det umulig å forstå problematferden.

I denne tilnærmingen vektlegges altså systemene rundt barnet, samt relasjonene mellom de ulike systemene. Systemteorien holder sitt fokus rundt påvirkninger fra miljøet barna vokser opp i, og de ulike kontekstene barnet befinner seg i. Denne modellen legger vekt på sammenhengen mellom ulike faktorer som kan være med å skape en forståelse for situasjonen rundt barnet.

Negative relasjoner mellom systemene utgjør en risikofaktor for barnet.

I motsatt fall, der relasjonene er gode, kan de virke positivt på barnets utvikling og atferd.

I denne modellen blir ulike risiko- og beskyttelses-faktorer sett på som faktorer som påvirker barnets utvikling (Pedersen 2015).

2.2.2 Risiko-faktorer i barnets miljø

Der et barn har sosiale og emosjonelle vansker, er det viktig å ha en helhetlig forståelse rundt barnet. Vi trenger bevisste voksne som har kunnskap om det de driver med, og som har evne til å reflektere over hvorfor de gjør det de gjør i møte med barna. Personalets kunnskaper om de ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer har en høy grad av betydning (Drugli, 2013) Forskning viser at sosiale og emosjonelle problemer blant annet blir forklart av en rekke faktorer som finnes i de systemene som barn og unge befinner seg i (Nordahl et al, 2005). Risikofaktorer er kjennetegn ved barnet, eller ved miljøet som statistisk sett øker risikoen for en negativ utvikling (Gunnestad, 2020, s 50).

Der et barn er påvirket av flere av disse faktorene, over tid, både på individnivå og systemnivå, må en følge barnets utvikling nøye (Drugli, 2013). Der et barn lever i flere risikofaktorer, trenger en ikke vente og se om det oppstår en skjevutvikling hos barnet, men heller sette i verk forebyggende tiltak. Forskning av Stouthamer-Loeber et al. (2003), sitert i Drugli, (2013, s 22) viser at av ungdommer som levde med risikofaktorer i barndommen, hadde 71% av ungdommene utviklet alvorlig antisosial atferd. Her ser vi at en høy andel av problemene har vedvart siden ungdommene sin barndom.

Risikofaktorene kan en finne innenfor de ulike nivåene i Bronfenbrenners modell. Det handler om faktorer som finnes i alt fra individet selv til det sosiale livet til barnet og også til faktorer som finnes i nærmiljø og samfunn. Hvilken virkning ulike risikofaktorer får er avhengig av intensitet og varighet på faktorene. Kvello (2015), sitert i Gunnestad, (2017, s.50) viser til at der flere risikofaktorer virker sammen og forsterker hverandre, vil det bli mer sårbart for barnet.

Både akutt og kronisk risiko kan gi alvorlige følger for et barns utvikling. En kronisk risiko innebærer faktorer som er vanskelige å endre, faktorene vedvarer over tid, mens en akutt risiko kan knyttes mot en endring eller hendelse som oppstår i barnets liv. En akutt hendelse kan det være lettere å gjøre noe med dersom barnet får en god oppfølging etter hendelsen. Der faktorene pågår over tid, kan det imidlertid oppstå større utfordringer. Det er derfor viktig at tegn blir observert og varslet på et tidlig tidspunkt (Gunnestad, 2017). Det er nødvendig at en som barnehagelærer kjenner

til hvilke faktorer det er viktig å belyse innenfor det forebyggende arbeidet. Det er vanskelig å forutsi hvordan ulike risikofaktorer påvirker det enkelte barn, det er helt naturlig at ikke de samme faktorene slår ut på samme måte hos alle barn. Det hele handler om et samspill mellom risikofaktorer, beskyttelsesfaktorer og barnets egenskaper og forutsetninger (Gunnestad, 2017).

Det finnes en rekke risikofaktorer som påvirker et barns muligheter for utvikling. Alle problemer kan derimot ikke løses i barnehagen. Huffman m. flere (2001) peker på 3 nivåer av risikofaktorer som er viktige i forhold til barns muligheter for utvikling. Det er statiske faktorer, variable faktorer og kausale faktorer (Haustätter, 2014, s. 45). For å utdype de ulike faktorene, er de statiske faktorene ikke gjenstand for endring. En har reelt sett ikke muligheter til å innvirke på disse faktorene. Videre følger de variable faktorer. Disse faktorene kan endres, men med relativt stor sannsynlighet, vil ikke det påvirke barnets ferdigheter. Det kan her handle om familiens utdanningsnivå. Over tid kan imidlertid endringer påvirke de kausale faktorene. Disse faktorene kan endres, og de vil også kunne påvirke barnets muligheter til å utvikles. Her kan det dreie seg om barnehagens kompetanse og evne til å bruke ressurser målrettet mot barn som har behov for hjelp. I arbeidet med å tilby tidlig hjelp i barnehagen, må vi velge ut relevante kausale faktorer, fremfor å fokusere på statiske faktorer som man allikevel ikke får endret (Haustätter, 2014).

Barn som utsettes for mange risikofaktorer, må ha tilsvarende beskyttelses faktorer for å få en helhetlig utvikling (Pedersen,2015).

Det handler da om at det finnes beskyttende faktorer både hos barnet og miljøet barnet befinner seg i som motvirker eller nøytraliserer den negative effekten.

2.2.3 Beskyttelsesfaktorer og utvikling av resiliens

Gunnestad (2020) har med utgangspunkt i egen forskning, satt beskyttelsesfaktorene i en egen utviklet modell. Modellen viser faktorer for utvikling av resiliens. Resiliens betegnes som tidlig innsats for å bygge motstandskraft hos barna. (Gunnestad, 2020)

Utvikling av resiliens, må være et hovedmål i vårt arbeid og samvær med barna i barnehagen.

I Gunnestad sin modell grupperes det som følger: Den sosiale støtten barnet lever under, barnets egne ressurser og også den indirekte støtten som finnes i kulturen og samfunnet barnet vokser opp i (Gunnestad, 2020).

Den sosiale støtten barnet lever under kan handle om barna som bor i et hjem med utfordrende samhandlingsmønster. I barnehagen ser gjerne barnet en annerledes måte å være sammen på, barnet

møter voksne i barnehagen som de erfarer at de kan stole på, og de opplever kanskje vennskap som varer. Her ser vi at det finnes beskyttelsesfaktorer i barnehagen som kan skape resiliens hos barnet.

Modellen er delt inn i tre grupper som gjensidig påvirker hverandre, her kan vi trekke paralleller til Bronfenbrenner sin modell der det også blir vektlagt de ulike nivåene av gjensidig påvirkning mellom individ og miljø (Bronfenbrenner, 1979).

Når det gjelder den sosiale støtten handler det om de menneskene som barna har regelmessig kontakt med, der de gjerne føler tilhørighet, og har en trygg tilknytning.

Der det naturlige nettverket ikke fungerer godt nok, har vi det profesjonelle nettverket. Det handler blant annet om barnehagepersonalet, og det er disse jeg henvender meg til i min studie. Det er helt nødvendig at barnehagepersonalet ser barnet, beskytter og forebygger. I slike tilfeller kan en ha en helt avgjørende rolle i å oppdage barn som lever under skadelige forhold. Det er et mål å få til et samarbeid mellom det naturlige nettverket og det profesjonelle.

Når det kommer til barns egne ressurser handler det om evnen til å forstå og løse problemer. Også barnets temperament virker inn på barnets evne til å klare seg i risikofylte omgivelser. De medfødte egenskapene hos barnet kan bli påvirket av omgivelsene, som familie og barnehage, slik at barnet kan få utviklet sine medfødte talenter. Et eksempel kan være å jobbe med hvordan en uttrykker sine følelser. Ferdigheter går på hva barnet mestrer og er flink til. Det kan være en ferdighet som evne til kontakt og vennskap, som igjen kan være med på å utvikle et positivt selvbilde. Dersom barnet møter utfordringer tenker de at dette kan jeg klare!

Modellen til Gunnestad belyser også den eksistensielle og kulturelle støtten barnet får. Det innebærer verdier som ærlighet, likeverd, kjærlighet og tilgivelse som kan hjelpe barn til å gjøre gode valg og unngå å komme i problemer (Gunnestad, 2020 i).

Drugli (2017) vektlegger at positive relasjoner mellom barn og personalet er en viktig beskyttelsesfaktor for små barn, og bør derfor ha høy prioritet i barnehagen.

Ogden(2018, s.65) trekker også frem viktigheten av relasjonene og den sosiale kompetansen: Voksen-barn relasjonen er sentral i barnehagens arbeid for å gi barna en positiv utvikling.

2.3 Relasjoner og tilknytning

Begrepet tilknytning handler om det emosjonelle båndet barnet har til omsorgspersonene som inngår i barnets nære relasjoner (Haugen, 2015). Tilknytningsteori er sentralt for å forstå hvordan

barn også danner andre relasjoner, eksempelvis til personalet i barnehagen. Killén (2017) sier at relasjonskompetanse er den mest vesentlige kompetansen barnehagelærere og andre som arbeider med barn må ha. At personalet i barnehagen må ha relasjonskompetanse innebærer å forstå hvordan barn opplever sin situasjon, og å svare på disse følelsene, slik at barnet føler seg forstått (Killén, 2017). Dersom barnet opplever tidlig i livet at omsorgspersonene er uforutsigbare, oppstår det en grunnleggende utrygghet i barnets forståelse av relasjoner mellom mennesker (Breidvik, 2003).

Omtrent alle barn danner en form for tilknytning så sant en eller flere omsorgspersoner er tilgjengelig for et minimum av kontakt og samspill. De fleste barn vil ha utviklet en normal tilknytning til omsorgspersonen før de er ett år (Haugen, 2015).

Innenfor det forebyggende arbeidet i barnehagen, med fokus på miljøet, som er kjernen i min studie, er beskyttelsesfaktorer som fremmer resiliens et viktig stikkord. Resiliens fremmes i samspillet mellom individ og miljø og gode relasjoner synes å være den faktoren som betyr aller mest for resiliens. (Gunnestad, 2020)

Tilknytning henger tett sammen med begrepet relasjoner. Relasjoner handler om det som skjer mellom to mennesker, i min studie er det mellom barnet og den voksne. Relasjoner ligger i miljøet rundt barnet, og påvirker barnets utvikling i negativ eller i positiv retning. Barnets egenskaper spiller inn sammen med de personene som befinner seg i barnets miljø. Relasjonskompetanse er kanskje noe av det viktigste vi utvikler i livene våre. (Drugli, 2019, s. 43-58)

Innad i systemet finnes det mange relasjoner og en må se enhver relasjon i en sammenheng eller kontekst. Dersom en skal få en forståelse av barnets vansker i vid forstand, må en se det i en større sammenheng. Relasjonene innad i hvert system må også vurderes og vektlegges. En bør unngå å ha en forståelse av at det utelukkende er barnet som har et eller flere problemer som må taes tak i, men som hos Holland(2013) ligger det en forståelse til grunn at man ikke kan endre andre, men man kan endre seg selv slik at andre får forutsetninger til å handle annerledes. Dette perspektivet danner grunnlag for min studie da jeg tenker at voksenrollen er en del av miljøet rundt barnet.

Holland(2013) fremhever også at det er den voksne som har ansvar for relasjonen. Innenfor kommunikasjon og konflikter, er det avgjørende at den voksne ikke bidrar til at konflikten eskalerer, når barnet er sinna. Den voksne må unngå å tolke utbruddene som personangrep.

Forskningsprosjektene, «Gode barnehager for barn i Norge», og «Blikk for barn», som har fokusert på kvalitet i barnehagen, belyser også samspillet mellom barna og personalet i barnehagen, som er

en viktig faktor for at barna skal ha det bra. Barna trenger å føle seg forstått og ivaretatt av de voksne for å få et godt grunnlag til en god utvikling. I følge Drugli(2017) kjennetegnes en god relasjon med at den voksne anerkjenner, viser positiv bekreftelse og viser interesse. Positive relasjoner mellom barn og voksne i barnehagen kan i stor grad forebygge en negativ utvikling hos barn i risiko.

Vlachou referert i Drugli (2017, s. 146) viser til en studie gjennomført blant eldre barn. Studiene viser at de voksnes holdninger mot enkeltbarna påvirker barnegruppen sine holdninger.

Barnegruppen sluttet å avvise et barn når de voksne begynte å gjøre hyggelig ting sammen med dette barnet, og begynte å omtale det positivt.

En systemforståelse bygger på at det blir viktig å arbeide med å endre på faktorer i de sosiale systemene både for å korrigere atferdsutfordringer og for å forebygge. Som tidligere nevnt er barn og unge i interaksjon med omgivelsene de befinner seg i, og dersom vi gjør endringer i barnas omgivelser, vil også interaksjonen endres, og atferden vil bli påvirket (Nordahl, 2015).

2.4 Forebygging og tidlig innsats

Befring (2014) viser til at tidlig innsats kan forstås som innsats på et tidlig tidspunkt i barns liv eller som tidlig inngripen etter at et problem er oppstått eller avdekket. Han fremhever videre at det kan handle om forebygging i ulik grad, enten til en større gruppe som en allmennforebygging, eller til en gruppe der det foreligger signal om en uønsket utvikling.

Vektlegging av tidlig innsats kommer frem i stortingsmelding 6 (2019-2020) «*Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*».

I stortingsmeldingen står det at grunnlaget for utvikling og læring blir lagt i barnas første leveår. Videre at dersom barna utvikler et godt fundament, øker sannsynligheten for en god utvikling videre i barnets liv. Tidlig innsats blir her beskrevet som et godt pedagogisk tilbud fra tidlig småbarnsalder. Det blir videre presisert at dette innebærer at barnehagen må arbeide for å forebygge utfordringer, og at der utfordringer avdekkes, settes tiltak inn umiddelbart. Videre blir det understreket hvorfor dette er viktig for barna. Barnet skal se på seg selv som en verdifull del av fellesskapet og ha muligheter til å lære og utvikle seg. Dette er verdifullt for samfunnet på sikt, da barna utvikles til aktive deltagere i arbeidslivet (Meld.St. 6, (2019-2020), s.12).

Roland(2015, s. 17) kommer med følgende sitat som handler om å prioritere forebygging høyt: «Vi må forebygge, i stedet for å løpe rundt og slukke branner».

Barnehagen har en sentral oppgave både når det gjelder å oppdage om barn har vansker og når det kommer til å sette inn forebyggende innsats tidlig (Ogden, 2015). Det unike ved barnehagen som arena er at den har mulighet til å oppdage og hjelpe utsatte barn tidlig i livet, og snu en negativ utvikling. Befring (2014) sier at tidlig innsats nettopp handler om å komme en uheldig utvikling i forkjøpet, og det har vi mulighet til når vanskene oppdages i barnehagealder. Nordanger (2017) mener at tidlige omsorgserfaringer i stor grad kan legge føringer for senere utvikling. Han mener videre at dersom vi sikrer gode oppvekstbetingelser med trygge voksne kan vi hindre utvikling av fremtidige vansker i barnets liv. Barnehagen kan være en god arena for forebyggende arbeid, og tidlig innsats for å motvirke en uheldig utvikling i tidlig alder (Befring, 2014).

Tidlig innsats i barnehagen handler om barnehagens prioriteringer, organisering og de ansattes kunnskapsnivå. Tidlig innsats som strategi for å hjelpe utsatte barn har fått økt oppmerksomhet de siste årene. Det er mer vektlagt at det finnes faglige ferdigheter blant personalet i barnehagen (Haustätter, sitert av Gunnestad, 2014).

Flere studier gjennom mange år peker på at i alle sammenhenger hvor man jobber med barn og ungdom med sosiale og emosjonelle vansker, finnes det en følelse av å mangle kompetanse på å håndtere dette (Holland, 2013). Dette belyses også i rundskriv 16. Det står i lover og regler at alle barn har rett på personlig utvikling, da er det også viktig å sette inn opplæring hos de voksne som er sammen med barna. Ifølge Drugli (2017), vil gode, tidlige relasjoner ha en forebyggende funksjon. Gode relasjoner gir livskvalitet her og nå, og kan være et godt grunnlag for hvordan barna møter fremtidige utfordringer. Ifølge Nilsen (2012) er det aldri for sent å igangsette tidlig innsats.

De voksne som er sammen med barna har et stort og viktig ansvar i forhold til barnas oppvekst. Personalet har en forpliktelse til å iverksette tiltak rundt barn, dersom det foreligger bekymringsfull utvikling hos et eller flere barn i gruppen. Dersom en fortsatt ser en skjevutvikling, må dette prioriteres høyt, og kontakten til pp-tjenesten må etableres.

Via kontakten med PPT får personalet rundt barnet en veiledning. Det å bli sett på med andres øyner, gir flere vurderinger. Det kan også være forebyggende for fremtidige sosiale og emosjonelle vansker hos barn. (Flaten, 2018)

I sammenheng med denne kontaktetableringen skal barnehagen ha gjort noen vurderinger og prøvd ut noen tiltak. Det er her avgjørende for hvilke perspektiver en fokuserer på. En bør se på både individet og på systemet barnet befinner seg i.

2.4.1 Kartlegging og tiltak

Kartlegging og observasjon av både barnet og av læringsmiljø er et nødvendig og viktig utgangspunkt for å danne et godt grunnlag for læring og utvikling.

Det innebærer å både skaffe seg kunnskap om, og finne årsakene, til vanskene. Dette er viktig for å forstå barnet, og de handlingene barnet gjør. Det blir lettere å sette seg inn i barnets situasjon. Det handler også om å komme frem til tiltak som gjør dagene lettere for barnet, både i barnehagen og hjemme (Pedersen, 2015).

Kartlegging legger grunnlaget for å forstå barns utvikling, og funksjonsnivå, og hvordan en gjennom tiltak kan påvirke barnets atferd i en ønsket retning (Ogden, 2018). Grunnen til at en kartlegging er viktig i det forebyggende arbeidet er å vurdere både situasjonen her og nå sammen med barnets historie. En grunnleggende kartlegging kan brukes som et bra utgangspunkt til beslutninger om forebyggende tiltak (Ogden, 2018).

Ved mistanke om sosiale og emosjonelle vansker bør en altså starte med en kartlegging. Det er nødvendig å ha et bredt syn på barnets atferdsvansker. Der vi ikke bare har fokus direkte på barnet, men også ser på omgivelsene rundt barnet og prøver å finne ut om vanskene finnes på alle de ulike arenaene i Bronfenbrenner (1979) sin modell. Det er i denne sammenheng viktig og finne ut hva som løser ut den negative atferden. Er det ting i barnets omgivelser som kan endres på, og dermed gi et positivt utfall for barnets reaksjoner?

Etter at en kartlegging er gjennomført, kan en begynne og vurdere ulike typer tiltak for å lette på de sosiale og emosjonelle vanskene (Befring, 2012).

Innsatsen rundt å forbedre barnets forutsetninger, bør komme i gang med det samme en har gjennomført en kartlegging av barnet og dets omgivelser. Tidlig innsats er nødvendig for å gi enkeltbarnet en positiv og god utvikling. Dersom tiltak i miljøet ikke blir iverksatt på et tidlig stadie, eller dersom tiltakene ikke virker, kan det føre til at problemene vedvarer i barnets liv (Befring, 2012).

Befring (2014) vektlegger betydningen av å finne barnet sine positive krefter og bygge videre på. Videre at dersom fokuset bare legges på barnets negative handlinger, eller det barnet mestrer dårlig, plasseres fokuset på feil sted.

Det er viktig at en går inn og får endret personalets syn på enkeltbarnet som har en negativ atferd. I slike tilfeller er det nødvendig at ikke personalet plasserer de negative handlingene som en egenskap hos barnet, men at de ser på systemet rundt barnet. Er det noe som kan endres på i forhold til de sosiale settingene, kravene, fremgangsmåter med mer? Kan en klare, ved å ta utgangspunkt i systemet, eller avdelingen, å se positive endringer hos barnet? Det er viktig at vi unngår å legge den negative handlingen som et problem barnet har. Kan vi heller gå inn og analysere hva som skjedde før og etter, for å prøve og finne årsaker i systemet rundt barnet? Et viktig mål for all kartlegging er å forstå hvorfor den utfordrende atferden forekommer (Ogden, 2018). Møter barna et trygt miljø med klare og tydelige rammer, vil det kunne påvirke barna positivt (Fandrem & Roland 2013).

2.4.2 Lek som forebyggende tiltak

I samværet med barna, både i hjemmet og i barnehagen, kan en vektlegge fokus på leken som forebyggende faktor, og videre fokus på både de ansatte i barnehagen, og foreldre sine holdninger ovenfor barnet.

I følge Drugli (2017) er lek helt sentralt for små barns utvikling og trivsel. De fleste ansatte i barnehagen kjenner til lekens egenverdi.

I rammeplan for barnehagenes innhold og oppgaver er det også fremhevet av leken har egenverdi, men også at leken skal være en arena for læring og utvikling. En av barnehagens viktigste oppgave er å legge til rette for lek. (kunnskapsdepartementet, 2017).

Leken legger et grunnlag for godt samspill, og det igjen gir gode vilkår for gode relasjoner. Leken skaper vennskap, relasjoner og fellesskap. I barnehagen har en ofte mer muligheter og rom for å bruke leken til å gå inn med trening. Da kan det være en skjult øving ved at det er lystbetont for barnet. Leken blir preget av de barna som er sammen i gruppen, så sammensetning av barna i gruppen vil være av betydning. (Drugli, 2017).

Gjennom leken får barn muligheter til å tilegne seg sosiale ferdigheter (Pedersen,2015).

Barn med spesielle behov kan ha behov for mye voksenstøtte for å komme inn i lek, og for å holde leken i gang (Pedersen,2015).

Mye av konfliktene i barnehagen oppstår fort i forbindelse med at et barn ønsker å delta i leken,

men blir utestengt. Grunnen til det kan ligge i at barnet ikke vet hvordan de skal gå inn i leken, og de går heller inn og ødelegger for de som er i gang. Slike situasjoner er det den voksne kan hjelpe barnet og øve på, ved å være tett på i mindre lekegrupper over tid. Det vil også være med på å forhindre det negative bildet barna veldig fort danner seg av barnet som strever, og det oppstår fort en vond sirkel.

3. METODE

Forskningsmetoder er systematiske og planmessige framgangsmåter for å etablere kunnskap og teorier rundt et tema. Metode kommer av det greske ordet «methodos» som betyr å følge veien til målet, og er «verktøyet» en benytter seg av når datamaterialet, empirien, skal innhentes. Empiri er erfaringer som vi systematiserer. Det beskrives videre som opplysninger eller informasjon om faktiske forhold i samfunnet som er basert på sanseerfaring, i første rekke syn og hørsel. De ulike erfaringene uttrykkes ulikt utfra personlighet, sosial bakgrunn og livshistorie (Grønmo, 2017, s. 47)

Denne studien faller inn under den samfunnsvitenskapelige tradisjonen fordi det forskes på barnehagelærerne sine erfaringer og opplevelser i møte med barn som har sosiale og emosjonelle vansker, og hvordan det kan jobbes forebyggende i miljøet rundt disse barna i barnehagen. Samfunnsvitenskapelige metoder har fokus på menneskene sine erfaringer og opplevelser, og i kombinasjon med teori vil det kunne utvikle ny kunnskap. (Grønmo, 2017, s. 53)

3.1 Hermeneutikk

I min studie har jeg valgt en hermeneutisk tilnærming for å analysere det empiriske materialet mitt. Jeg vil derfor skrive kort om denne tilnærmingen. Hermeneutikk betyr «læren om tolkning» (Dalen 2013, s.17). Thagaard (2013) skriver at den vitenskapsteoretiske forankringen har betydning for hva en søker informasjon om, og vil være med på å danne den forforståelsen som forskeren utvikler.

I analysen vil det ikke bare baseres på forståelsen som etableres under selve studien, men den bygger også på den generelle forståelsen forskeren har før studien (Grønmo, 2017).

Forforståelse blir dannet av egne erfaringer, faglige begreper og teoretiske referanserammer. (Grønmo, 2017) Min forforståelse var at jeg var opptatt av det forebyggende arbeidet rundt barna med sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen. Dette var farget av mine erfaringer i jobbsammenheng som pedagogisk leder med ansvar for hele barnegrupper i tillegg til barn i gruppen med sosiale og emosjonelle vansker. Forforståelsen min er også påvirket av min utdanning som barnehagelærer og det jeg har lest og hørt om forebyggende arbeid og om barna med sosiale- og emosjonelle vansker i barnehagen.

En hermeneutisk tilnærming kan benyttes for å forstå og tolke fenomener etter at de er kodet og kategorisert (Brinkmann & Tanggaard, 2015).

Jeg har fortolket det som har kommet frem etter intervjuene av mine informanter. Denne forforståelsen blir fremhevet som et viktig grunnlag for at forskeren skal forstå informantene og deres handlinger og for sin tolkning av handlingens meninger. (Grønmo, 2017) I hermeneutiske studier legger forskeren større vekt på aktørene sine synspunkter. (Grønmo 2017).

I denne undersøkelsen, der jeg skal prøve å forstå hvordan en kan jobbe forebyggende mot sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen, må jeg for det første være bevisst min forforståelse. Videre må jeg tolke det informantene forteller meg under intervjuene i lys av min forforståelse og konteksten jeg er i. Jeg pendler mellom deler og helhet, på den måten vil jeg etter hvert oppnå større forståelse av det forebyggende arbeidet i barnehagen.

På den andre siden legger hermeneutikken vekt på min helhetsforståelse som forsker. Handlingene til mine informanter blir tolket i lys av min forforståelse i tillegg til min oppfatning av den situasjonen som handlingen er en del av. Ingen fenomener kan forstås uavhengig av den større helheten de inngår i (Grønmo, 2017) Grønmo (2017) hevder videre at et prinsipp innenfor hermeneutikken er den prosessen som pågår hele tiden mellom deler og helhet i datamaterialet. Der helheten av teksten kan virke uklar og utydelig, kan en gå inn og tolke delene i teksten. Delene i min tekst vil tilsvare hvert enkelt spørsmål jeg stiller for å belyse helheten i min studie. Når delene igjen blir sett i relasjon til helheten, vil det kunne åpne opp en dypere forståelse av meningen i mitt datamaterialet. (Kvale og Brinkman, 2017). Denne prosessen pågår helt til teksten er sammenhengende. Det enkelte budskapet må forstås i en helhet, for at man som forsker skal få tak i den dypere liggende meningen (Dalen, 2013). Essensen er å kunne fortolke utsagn ved å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det som er umiddelbart innlysende
Som forsker er man både tolker og medskaper av teksten. (Thagaard, 2013).

I forrige kapittel presenterte jeg en oversikt over eksisterende kunnskap om temaet mitt, som er forebyggende arbeid i barnehagen, med fokus på systemet rundt barnet. Hensikten med min studie er å utvikle kunnskap om temaet sosiale og emosjonelle vansker, og vurderingen på hvilken metode som ville egne seg for å nå målet mitt har vært viktig. Jeg vil nå gjøre rede for og begrunne den metodiske tilnærmingen i arbeidet rundt dette forskningsprosjektet. Jeg vil også beskrive hvordan jeg har gjennomført og analysert datainnsamlingen.

3.2 Kvantitative og kvalitative metoder Hensikten med min studie er å få ny kunnskap om den virkeligheten som mennesker opplever.

Hvilken metode vi velger, må sees i lys av hva man ønsker å vite mer om (Grønmo, 2017). Det skilles ofte mellom kvantitative og kvalitative metoder. Dersom innsamlet data kommer til uttrykk gjennom tall, er de kvantitative. Kommer dataene som beskrivelser, er de kvalitative (Grønmo, 2017). Personlig intervju med 3 barnehagelærere, er en kvalitativ metode som jeg har benyttet meg av for å gå i dybden på min problemstilling. Metoden har vært preget av fleksibilitet, og jeg har visst om muligheten jeg har hatt til å kunne endre og tilpasse underveis i prosessen (Grønmo, 2017). Maxwell(2013) poengterer i et av punktene i sin forskningsmodell, at det må velges hvilken metode som kan hjelpe til å samle inn relevant data , for å finne svar på det jeg lurer på. Jeg vil få innblikk i hvordan barnehager jobber forebyggende med vekt på systemet rundt barnet. Metoden jeg har valgt er intervju. Ved å intervjuer ulike mennesker innenfor samme institusjon, vil jeg få frem personalets erfaringer fra arbeidet med ulike innfallsvinkler på hvordan en kan jobbe forebyggende mot sosiale og emosjonelle vansker. Da jeg skal se på systemet rundt barnet, vil det også være viktig å få frem ulike synsvinkler og erfaringer fra barnehagelærere med ulik erfaring. Grunnen til at jeg vil bruke intervju som metode, er at jeg, gjennom alle intervjuene, vil sikre meg å få innsyn i barnehagelærerens erfaringer og det arbeidet som pågår i barnehagen. En annen grunn er at det vil være litt mer tidsbesparende enn for eksempel observasjon. Ved observasjon kreves det mer tid for å få et realistisk innblikk, og jobbing med dette studiet parallellt med å være i full jobb, gjør at jeg velger å skaffe meg kunnskap over området ved hjelp av intervju som metode.

3.2.1 Det kvalitative forskningsintervjuet

I denne studien har jeg benyttet intervju som metode. Metoden kan beskrives som utvekslinger av synspunkter mellom to personer som snakker om et felles tema. Det kvalitative intervjuet er godt egnet til å få innsikt i informantenes egne erfaringer, tanker og følelser. (Dalen, 2011, s.13)

Denne studien undersøker hvordan barnehagelærere mener barnehagen kan bistå i det forebyggende arbeidet mot sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen. Med utgangspunkt i problemstillingen har jeg derfor valgt et kvalitativt forskningsdesign. Studiens data samles inn ved å benytte intervju, som får frem informantenes stemmer (Bjørnsrud & Nilsen 2018). Det kvalitative forskningsintervju fortone seg som en samtale med en viss struktur og hensikt. Forholdet mellom den som intervjuer og den som blir intervjuet er ikke likeverdig. Grunnen til det er at det er forskeren som definerer og kontrollerer samtalen. Det er likevel i dette samspillet at det konstrueres kunnskap. På denne måten oppstår det en gjensidig avhengighet mellom partene (Kvale & Brinkmann, 2017). Fordelen med å ha et intervju, er større muligheter til å få uttrykke seg om det en tenker som viktig, fremfor bruk av

et strukturert spørreskjema. Hensikten er å få frem informantenes oppfatninger og erfaringer. Det er ofte målet ved et intervju. Informanten kan videre komme med eksempler og forsikre at ting ikke bli misforstått under intervjuet. Det har vært en god drivkraft for meg å ta utgangspunkt i min interesse for det forebyggende arbeidet i barnehagen. På bakgrunn av den interessen ønsket jeg informasjon fra barnehagelærere med god erfaring på feltet til å belyse problemstillingen utfra sin kompetanse. Maxwell (2013) understreker at det er viktig å definere hvilken retning innenfor kvalitativ forskning som skal lede forskningen.

3.3 Kritikk av min forskerrolle

Det som imidlertid kan være en utfordring ved å bruke denne metoden, er jo at de ideelle tankene og visjonene legges frem, uten at jeg får et innblikk i praksisen rundt disse visjonene.

Ved å intervjuer kan en oppleve å gå glipp av viktig informasjon dersom en lager for lukkede spørsmål, eller dersom jeg ikke klarer å belyse kjernen i min forskning, under intervjuene.

Det helt ideelle for min forskning ville også vært å gjennomført studier i barnegrupper ved å observere over tid, i tillegg til å gjennomføre intervjuer. Jeg må imidlertid avgrense til en metode, da jeg må ta stilling til tiden jeg har til disposisjon til å finne resultater.

Utfordringen ligger i at jeg ikke skal bli påvirket av de jeg intervjuer, men jeg må forholde meg nøytral. Ekstra utfordrende er det når jeg intervjuer rundt et tema jeg selv er oppriktig interessert i. Ifølge Kvale & Brinkmann(2017) trenger jeg å innta en aktiv lyttende holdning og mestre å stille gode oppfølgende spørsmål til informantene. På den måten kan jeg få valide resultater.

3.4 Intervjuguide

Før jeg kom i gang med intervjuene sendte jeg ut informasjon rundt mitt studie, i tillegg til at jeg delte problemstillingen min og spørsmålene jeg tenkte å ta utgangspunkt i under intervjuene.

Grønmo (2017) har et krav til spørsmålene i kvalitativt intervju. Det vektlegges at spørsmålene skal være nøytrale og ikke lede informantene til det svaret vi ønsker oss. På den andre siden skal spørsmålene være så pass tydelige at informanten ikke skal tvile på hva vi spør etter. Målet er å hente informasjon fra informantens verden, for så og tolke svarene. (Kvale & Brinkman, 2015)

Intervjuguiden inneholdt 10 spørsmål som skulle dekke de ulike temaene innenfor min problemstilling. De første spørsmålene var ment som litt oppklarende, da jeg var ute etter antall års erfaring, og videre en klargjøring av hva informantene legger i sosiale og emosjonelle vansker, da det er et stort tema. Ellers dreide spørsmålene seg om forebygging, systemet rundt barnet,

muligheter og utfordringer ved å kunne jobbe forebyggende mot sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen.

3.4.1 Utvalg

Problemstillingen min «hvordan kan barnehagen arbeide for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker, med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen» var sentral da jeg skulle plukke ut mitt utvalg. Jeg ønsket å belyse det systemiske arbeidet i barnehagen. Det var derfor naturlig å velge barnehagelærere som arbeider i barnehagen. Det er barnehagelærerens erfaringer jeg ønsker å fordype meg i. Jeg baserte meg på strategiske utvalg, ved å velge ut personer som er strategiske og har kvalifikasjoner til å besvare min problemstilling. (Thagaard, 2013)

Mitt utvalg består av 3 ulike barnehagelærere. Jeg valgte 3 informanter da jeg vet at bearbeidingen av innsamlet materiale er en tidkrevende prosess. På en annen side ville det være tilstrekkelig å få materiale fra 3 informanter. som jobber med barna i barnehagen. Grunnen til at jeg har tatt dette valget er for å få en dialog med barnehagelærere som jobber som pedagogiske ledere i barnehagen. Jeg valgte informanter med utgangspunkt i å møte barnehagelærere med ulike erfaringer som kunne være med å belyse min problemstilling.

Jeg ønsker å få kunnskap om et utvalg av barnehagelærere sin erfaring rundt det å jobbe forebyggende i barnehagen.

Den første kontakten hadde jeg med ulike barnehagelærere via messenger. Jeg fikk rimelig raskt kontakt med tre ulike barnehagelærere som ønsket å delta i min studie. Jeg fikk formidlet informantene sin mail, og sendte over informasjonsskrivet og intervjuguiden for at informantene mine kunne få en mulighet til å forberede seg før vi møttes.

Da jeg ønsket å få innblikk i ulike erfaringer fra barnehagelærere i barnehagen, ville jeg ha litt ulik spredning i alder og arbeidserfaring, for å få en bredest mulig innfallsvinkel på min forskning.

Informant 1: er kvinne, 51 år og barnehagelærer. Hun har 27 års erfaring med å jobbe med barn og unge i barnehage.

Informant 2: er kvinne, 40 år, med 16 års erfaring som barnehagelærer.

Informant 3: er kvinne, 33 år med 8 års erfaring fra arbeid med barn i barnehage.

Jeg kontaktet informantene tidlig, for å sikre at det ville bli et utvalg. Etter gjennomførte intervju med alle de tre, begynte jeg å bearbeide materialet jeg hadde samlet, og koblet det opp mot mitt forskningsspørsmål og min teori.

3.4.2 Gjennomføringen

Datainnsamlingen startet med en informasjon til informantene og jeg gjorde også avtale om intervju. Grønmo vektlegger hvor viktig det er at informanten motiveres til å delta i studien, i tillegg til at de oppfatter undersøkelsen som viktig (Grønmo, 2017, s. 170). Under gjennomføringen av intervjuene, vektla jeg Grønmo sine tips. Han belyser at det er viktig å etablere en god kommunikasjon. Da mener han at en setter av tid til gjennomføringen, samtidig som en finner et egnet sted for å få ro til å gjennomføre intervjuet. (Grønmo, 2017, s.170) Jeg opplevde gjennomføringen av intervjuene som utfordrende, da det var retningslinjer i forbindelse med koronapandemien. Jeg gjennomførte intervju ute, eller innendørs med bare informant og meg. Grønmo (2017) viser også til betydningen av å bruke intervjuguiden aktivt under intervjuet. Jeg måtte justere litt på formuleringene, før jeg følte at spørsmålene var gode nok til å belyse min problemstilling. Under intervjuet ville jeg fokusere på informantene sine svar, for å kunne lytte og tolke svarene, og komme med gode oppfølgingsspørsmål der det var behov. Dette løste jeg ved å bruke båndopptaker under intervjuene.

Kvale og Brinkman (2017) belyser andre måter vi kan registrere intervjuet på. Vi kan skrive notater, ta videoopptak, og ellers bruke hukommelsen. Analysene ville nok blitt mindre valide dersom jeg bare hadde brukt hukommelsen på å registrere svarene mine, siden jeg nok hadde glemt en del av det som kom frem. Videoopptak kunne vært aktuelt, men med tanke på at det er det verbale som er essensen, ble ikke den metoden valgt.

3.4.3 Transkribering

Å transkribere betyr å transformere, skifte fra en form til en annen. (Kvale og Brinkman, 2017, s. 205). Transkribering ble gjennomført i min studie for å overføre den muntlige samtalen til skriftlig tekst. Denne prosessen klargjør teksten for analyse. (Kvale og Brinkman, 2017) Teksten ble transkribert i etterkant av intervjuene. Jeg gjennomførte alle intervjuene før jeg transkriberte tekstene fortløpende.

Transkribering kan være en krevende prosess, men den er en viktig del av prosessen med å analysere intervjuene. Det er viktig at forskeren transkriberer arbeidet selv. Prosessen gir deg rom for nye tanker og refleksjoner, og du blir godt kjent med materialet, ved å gå slik i dybden på materialet. (Nilssen, 2011, s. 47) Jeg prøvde underveis å skrive ned lydopptakene mine så lydrette som mulig, for å klare å gjenoppta intervjusamtalene på den beste måten. Kvale og Brinkman (2017) fremhever at en kan miste noe verdifullt på veien fra intervju til ferdig transkribering. Det

kan dreie seg om stemmeleie og kroppsspråk. Dersom noe blir uttrykt med ironi, er det vanskelig å fange opp via det skriftlige. (Kvale og Brinkman, 2017, s. 205).

Da jeg hadde fått gjennomført de tre intervjuene hadde jeg fokus på den transkriberte teksten.

3.5 Analyse og tolking av data

Jeg har hatt en hermeneutisk tilnærming under analysearbeidet. I denne analyseprosessen har koding og kategorisering vært en viktig faktor i min forskning. Jeg kommer ikke til å utelukkende bare gjengi hva mine informanter har hatt fokus på under intervjuene, men jeg prøver å få en forståelse av hvorfor informantene tenker slik de gjør rundt mitt tema, dermed snakker vi om en dobbel hermeneutikk under min analyse (Nilssen, 2011). Jeg har prøvd å belyse informantenes refleksjoner og holdninger rundt hvordan barnehagen kan forebygge sosiale og emosjonelle vansker. Under arbeidet med å finne felles hovedtrekk blant svarene hos mine informanter har jeg benyttet Nilssens (2011) steg for koding og kategorisering. Kodingen er et viktig ledd i analyseprosessen. Jeg gikk igjennom datamaterialet helt systematisk, for å få belyst hva det egentlig handlet om. Hensikten er å kunne kategorisere informantene sine svar. Dalen (2011) fremhever at vi må heve oss over det innsamlede materialet. Det krever at vi blir godt kjent med vårt eget materiale.

Åpen koding er den delen av analysen hvor vi går inn og prøver å få en helhetsoversikt på det innsamlede materialet. Det innebærer at jeg som forsker møter datamaterialet med en åpen holdning, en setter koder på det en ser i datamaterialet. (Nilssen, 2012). En kvalitativ forskning innehar et krav om en åpenhet til å finne nye og uventede fenomener (Kvale & Brinkmann, 2017).

Gjennom aksial koding prøvde jeg å komme frem til ulike kategorier i mitt datamateriale. Jeg brukte farger for å prøve å få oversikt over felles tema som kom opp. Ved å gruppere datamaterialet i koder, blir det mer håndterlig til å finne et mønster. (Nilssen, 2012, s. 79) Til slutt kom jeg til den selektive kodingen, der jeg kom frem til de ulike kjernekategoriene som jeg kunne knytte opp mot min problemstilling.

I analyseprosessen har jeg fortolket dataene mine i lys av problemstilling og forskningsspørsmål. Jeg har spurt meg selv om hva i empirien min som er interessante og hvorfor. Det innebærer å gi mening til data, og det innebærer å finne ut hva de sammenfattede dataene kan bety. Hva betyr det for barna, avdelingen i barnehagen, hva kan det innebære for en situasjon jeg vil studere, for

eksempel tidlig innsats.

Jeg vil videre, før jeg presenterer min empiri, vise hvordan jeg har gått frem i analysearbeidet. I kapittel 5 vil empirien drøftes i lys av forskning og teori.

For å belyse min problemstilling har jeg sett det som hensiktsmessig å benytte en abduktiv tilnærming. Abduksjon handler om en balanse mellom induksjon og deduksjon. Ifølge Grønmo (2017) forsøker induksjon å bringe frem en teori utfra data som er samlet inn, mens deduksjon forsøker å belyse problemstillingen utfra teorien som testes. Min problemstilling tar utgangspunkt i teori, men målet mitt har også vært å se etter nye fenomener i den innsamlede dataen. Abduksjon innebærer en vekselvirkning mellom disse to. Jeg har lært mye under denne prosessen og problemstillingen min ble også spisset mer etter at innsamlingen av data var ferdig bearbeidet.

3.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet viser hvor pålitelig det innsamlede materialet er. Reliabiliteten er høy dersom en bruker samme undersøkelsesmetode, og også får inn samme data. Det kan imidlertid være vanskelig å samle identiske data, når en intervjuer personer med ulike erfaringer og opplevelser av samme tema (Grønmo, 2017).

Under kvalitativ forskning er ikke begrepet reliabilitet like hensiktsmessig. Det er ofte samtalen som styrer datainnsamlingen. Konteksten og personene vil påvirke resultatene. Det vil alltid være ulike erfaringer og dermed ulike tolkninger. Svarene en får i dag, vil også kunne endre seg over tid (Kvale&Brinkman, 2017).

3.5.2 Validitet

Validitet er det samme som gyldighet. Ifølge Grønmo, kan validitet handle om hva en har til hensikt å studere, og om det faktisk kommer frem, eventuelt kan det vise hva som faktisk blir studert (Grønmo, 2017). Vurderinger av validiteten bør stå sentralt under et kvalitativt studie.

Min kompetanse på området vil være med å styre hvorvidt mine resultater er valide. Validiteten kan da lettere bli vurdert underveis, og korrigeres, for å få mest mulig valide resultater. Det kan også være lettere å få frem opplysninger som er relevante for min problemstilling, siden jeg har egne erfaringer fra miljøet i barnehagen. Det kan selvfølgelig allikevel oppstå problemer under datainnsamlingen, selv om forskeren er aldri så kompetent og kjent på feltet. Denne formen for

validitet, kalles for kompetansevaliditet (Grønmo, 2017).

3.6 Etikk

All forskning som gjøres med mennesker har etiske retningslinjer en skal ta hensyn til.

I 1990 ble den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) oppnevnt. Mandatet til denne komitèen var å lage forskningsetiske retningslinjer (Furseth&Everett, 2020)

Etikk omfatter systematiske refleksjoner over verdier, normer og idealer. Etikken prøver å bevare det som er godt og rett, hvordan vi bør framtre og hva som er gode handlinger (Befring,2014).

Et viktig moment er bevisstheten om at en skal jobbe utfra å ha respekt for andre mennesker. Det gjelder ved valg av tema, kontakten med mine informanter og ved formidling av resultater. Jeg plikter å vise mine informanter respekt for individets frihet og selvbestemmelse. (Furseth &Everett, 2020) Da jeg tok kontakt med mine informanter for å få intervju dem, sørget jeg for å gi dem informasjon på forhånd om hva studien og deres deltagelse gikk ut på. Jeg fortalte skriftlig om min rolle i studiet, og mitt formål med den. Jeg trengte å få skriftlig samtykke fra deltagerne, men informerte dem om at det var helt frivillig å delta og at de når som helst kunne trekke seg fra å være mine informanter (Nilsen, 2014). I tillegg til dette gav jeg opplysninger om anonymitet, det innebærer at informantens identitet holdes skjult. Videre gav jeg opplysninger om hvordan jeg planla å oppbevare mine data under prosessen. (Furseth &Everett, 2020) Intervjuene ble tatt opp på min mobiltelefon, og lagret på en usb-penn atskilt fra annet skriftlig materiale. Etter at jeg var ferdig å transkribere intervjuene, slettet jeg lydopptakene. Informantene ble informert om at lydopptakene ville bli slettet etter studiet mitt var ferdig .

Gjennom min kontakt med mine informanter var jeg veldig bevisst på at jeg skulle gi god informasjon på forhånd. De etiske refleksjonene skulle bidra til å trygge og ufarliggjøre deltagelsen for mine informanter. Forskningsdeltagere skal på ingen måte ta skade av å delta i en studie (Thagaard, 2013).

Forskningsprosjekt som innbefatter forskning rettet mot enkeltpersoner eller grupper av personer er meldepliktig til Norsk Senter for forskningsdata (NSD). Det er ikke tillatt å sette i gang med et forskningsprosjekt før en har fått prosjektet godkjent. For at dette prosjektet skulle bli godkjent av NSD, måtte jeg signere for at opplysninger skulle håndteres og oppbevares på en slik måte at de ikke kom på avveie. Lydopptakene skulle slettes ved prosjektets slutt. I tillegg ble informasjonsskrivet delt med NSD, og fikk dermed klarsignal om å gå i gang med prosjektet (Furseth &Everett, 2020).

4. PRESENTASJON AV FUNN

Etter systematisk analyse av datamaterialet, kom jeg frem til fire ulike temaer jeg vil drøfte funnene mine opp mot. Det dreier seg om temaer som belyser min problemstilling «Hvordan kan barnehagen arbeide for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker, med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen». Jeg vil i dette kapitlet presentere funn i min analyse. Jeg vil først presentere deltagerens forståelse av barn som strever med sosiale og emosjonelle vansker, for å belyse deres utgangspunkt for å svare på mine spørsmål.

4.1 Hvordan forstår barnehagelærerne sosiale og emosjonelle vansker?

Alle informantene gir uttrykk for at begrepet sosiale og emosjonelle vansker er et stort begrep, og at det sosiale og emosjonelle går litt inn i hverandre. De betegner imidlertid barna med sosiale og emosjonelle vansker som et mangfold og uttrykker at arbeid med barn er en givende del av jobben som barnehagelærer.

Informant 3 fokuserer på de ulike måtene vanskene kan utarte seg på. Informanten er opptatt av de innagerende barna, som kan være lette å overse sammenlignet med barna som har utagerende vansker:

Informant 3 vektlegger også at vi ofte lettere legger merke til barna med utagerende atferd, men uttrykker igjen at barna med den innagerende atferden også har en slags sosial vanske, som er like viktig å legge merke til.

«Jeg tenkte på at vi har to typer vansker. En, de som utagerer, som har mye følelser utenpå kroppen, som gjerne er aggressiv, men så kan du og ha de, som på en måte er innesluttet, som jeg og tenker har en sosial vanske, som gjerne blir stille, og de forsvinner blant mengden. De som utagerer er mest synlige, men de innagerende er vel så viktige.»

4.2 Betydningen av rammer og ressurser.

Alle informantene trekker frem systemet som er rundt barna, ved å fokusere på den viktige rollen en har som voksen i barnehagen. En informant vektlegger hvor avgjørende det er å være trygg i rollen sin i møtet med barna i barnegruppen.

«Dette med felles holdninger og rammer det er så viktig for at disse barna skal få en god hverdag, men også voksenrollen har jeg trukket frem.» Her blir det satt fokus på det å være trygg på den rollen som du har, i barnehagen.»

Felles holdninger, rutiner og rammer er et stadig tilbakevendende tema hos informantene når det handler om hvordan barnehagen kan jobbe forebyggende mot sosiale og emosjonelle vansker.

Informant 1 fokuserer på at det ikke finnes bare en fast oppskrift som kan følges for å kunne forebygge vansker hos barn.

«Om noe har positiv effekt på et barn, kan det overhodet ikke ha effekt på et annet barn. ....det handler om kartlegging, det er så forskjellig fra barn til barn. I barnehagen kan vi jobbe forebyggende med hele barnegruppen på et allmennpedagogisk nivå i tillegg til å arbeide med enkeltbarna.»

En av informantene trekker frem dette med å trekke frem det positive hos barnet. Der det er mye å ta tak i må en gå inn og velge ut hva en skal fokusere på rundt barnet. En informantene delte en erfaring hun hadde fått gjennom et barnehageår. Der var det et barn som trengte ekstra tilrettelegging for å få gode dager i barnehagen. Personalet prøvde ut ulike tiltak rettet mot dette barnet, og det handlet om å ha et felles fokus mot barnet.

Et av tiltakene blant personalet var å fokusere på barnets positive sider. Informanten som fortalte om casen om barnet med sosiale og emosjonelle vansker handlet om at de ville eliminere en del av de negative handlingene, ved å ha fokus på noen situasjoner til å begynne å korrigere. Parallelt med dette tiltaket fokuserte personalet på positive sider ved barnet.

Mine informanter uttrykker at tid er en utfordring i jobben som barnehagelærer.

«Tid, er en utfordring. I en barnehage så skjer det så mange uforutsette ting, Sjukdom, også er det barnet sjukt, også må du hjelpe litt der også, tiden kan være et problem hvis du ønsker å ha veldig fokus på det barnet då...»

Etter min forståelse handler det om å få tid til å opprettholde det forebyggende arbeidet i barnehagen.

Det forebyggende arbeidet kan oppleves utfordrende der det er mangel på kunnskap hos personalet. Informantene nevner ressurser og økonomi som en utfordring. Slik jeg tolker informantene her handler det først og fremst om voksentetthet på avdelingen.

En annen utfordring som kom frem, er møter som må utgå på grunn av sykdom og mangel på vikarer. En får ikke mulighet til å gå fra barnegruppen for å få gjennomført møter. En opplever da

at en ikke får mulighet til å jobbe systematisk i personalgruppen. Det handler om å vurdere sitt eget arbeid på barnehageavdelingen, for å ha et forebyggende fokus. Informant 3 uttrykker at hun ønsker mer tid på møtene til den utviklingsbiten.

«Nei, eg savner det, altså. Savner det å ha mere tid til den utviklingsbiten, då.»

4.3 Betydningen av samarbeid.

Det kommer frem at samarbeid generelt i barnehagen er viktig, og helst et godt samarbeid.

«Samarbeid med foreldre... Kjempeviktig»

Dette er et sitat som støtter fokuset på foreldresamarbeidet hos informantene.

Foreldresamarbeidet blir også nevnt i forbindelse med det forebyggende arbeidet i barnehagen. Samarbeid med foreldrene til barn med sosiale og emosjonelle vansker kan imidlertid bli en utfordring. Slik jeg forstår mine informanter, handler utfordringene om de tilfellene der det er uenighet om hvorvidt vi snakker om en utfordring hos barnet eller ikke. I de nevnte eksemplene har hjem og barnehage ulikt syn på enkeltbarnet sine behov.

«foreldresamarbeid, det er jo en utfordring dersom ein ikkje er enig om at det er en vanske eller en utfordring..»

Samarbeid og fellesskap er stikkord som noen av mine informanter bringer på banen under intervjuet. Etter min forståelse handler det om samarbeid både innad i barnehagen, og med foreldre og andre samarbeidspartnere til barnehagen. Informant 1 sier videre at

«Det å få hjelpen når en sitter fast som barnehagepersonal, når en trenger hjelpen, uten å måtte vente på veiledning i flere måneder, kan være et viktig og forebyggende tiltak i arbeidet med barna som har sosiale- og emosjonelle vansker».

Der personalet får en følelse av å stå fast i arbeidet med å forebygge sosiale og emosjonelle vansker, føles det som en utfordring å kunne få hjelp og veiledning når en trenger den. Jeg tolker dette utsagnet slik at en kan miste litt motivasjonen i arbeidet dersom en må vente i flere uker på

å få veiledning.

4.4. Relasjoner og tilknytning.

Alle informantene vektlegger hvor stor betydning relasjonen mellom barna med sosiale- og emosjonelle vansker og de som er i miljøet rundt barna har. Informant 1 sier det slik:

«Det å alltid møte ungene med det smilet og en varme, ha åpne armer, uansett om de vil eller ikke, og vise de at vi faktisk..., jeg er her uansett.»

Slik jeg tolker henne er dette hennes grunnholdning til hvordan en helst kan møte barna og bygge opp en relasjon.

For informant 3 virker dette med etablering av relasjoner til barna på et tidlig stadie som en selvfølge. Informanten uttrykker at

«....Der tror jeg at det er veldig viktig å bygge veldig solide relasjoner, altså det må bare være fokus nummer en..»

Danning av barnets selvfølelse er også et tema som blir brakt på banen. Informant 3 sier at der barnet har en følelse av å høre til, får de også en bedre selvfølelse, noe som igjen gir barnet lyst til å ta del i samfunnet. Slik jeg tolker informantene, ser det ut til å være bred enighet om at de som er i miljøet rundt barnet, kan være med å støtte barnet, slik at barna kan takle utfordringene sine best mulig.

Informant 3 nevner også betydningen av det å skape et fellesskap, å få en følelse av å tilhøre en gruppe. Her kan en tolke det slik at informant 3 tenker at systemet rundt barnet er avgjørende for barnets atferd. Det at de voksne rundt barnet må bidra til å skape et fellesskap, bygger opp under dette. Informanten trekker også her frem hvor lett en kan gå inn å fokusere på at det er barnet som eier problemet. En kan fort bli mer opptatt av å stille diagnoser på barna enn å gå inn og gjøre endringer i miljøet.

Informant 3 jobber med 1 åringer. Informanten sier at

«Jeg har jo tenkt at en trygg og god tilvenning er med i et forebyggende arbeid og at vi har snakket mye om det med å øke selvtilliten til barnet, selvfølelse, at det handler igjen om å bekrefte og finne ut kva de følelsene er, og kva behovet til barna er, at det på en måte har vært vår forebyggende arena.»

Informantene ser absolutt muligheter til å jobbe forebyggende i barnehagen. Informant 2 sier at de barnehageansatte er en stor del av barnas liv. videre at vi må gå inn og hjelpe barna til å bli trygge på seg selv. Hjelpe de til å finne gode strategier for å håndtere eventuelle vansker.

Det blir belyst fra informantene hvor viktig det er hvordan den voksne møter barn med ulike utfordringer og det trekkes frem at alle de voksne spiller en like viktig rolle når det gjelder relasjoner til barna. Informanten fokuserer på at det ikke er den pedagogiske lederen som nødvendigvis har den beste relasjonen til barna, det kan like gjerne være en assistent.

4.5 Lek som forebygging.

Det blir fokusert på at de barna som strever med det sosiale ofte strever med å komme inn i lek. Her kommer det også frem den viktige rollen en har som voksen. Barna trenger i slike tilfeller støtte og bekreftelse fra de voksne.

«...det å ha lekegrupper...»

betegnet informant 1 som et middel for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker. Også det fysiske rommet trekkes frem som hva en kan fokusere på i miljøet rundt barnet for å forebygge. Informant 1 utdyper det med behovet for å dele rommet inn i kroker og rom slik at det gir plass til å kunne trekke seg tilbake. Informanten legger til at

«Jeg opplever ofte at barn som har litt sosiale og emosjonelle vansker de trenger å trekke seg litt vekk innimellom, gjerne sammen med en voksen».

4.6 Oppsummering av funn

Vi kan se et felles fokus hos informantene som handler om rollen den voksne har opp mot barna med sosiale og emosjonelle vansker. Flere av informantene fremhever betydningen av støtte og bekreftelse fra den voksne og felles rammer og holdninger som et viktig bidrag til å se enkeltbarnets behov.

Barnehagelærerne mener at det finnes enorme muligheter til å jobbe forebyggende med barna i barnehagen. Veldig mye av det som kommer frem handler om det som befinner seg i miljøet, de menneskene som er sammen med barna. Det handler om holdninger og kunnskaper blant de voksne, samtidig som informantene forteller om utfordringer som er knyttet til ressurser i barnehagene generelt. Tid og anledning til å reflektere sammen som personale ble nevnt som en utfordring på grunn av fravær og manglende vikarer.

Informantene nevner trygghet, selvtillit, selvfølelse og det å se og bekrefte barnet som gjentakende faktorer de er opptatt av å ha i fokus. Jeg opplever at informantene er opptatt av å gi barna denne grunnleggende sosiale kompetansen for å hjelpe barna til å møte og takle eventuelle sosiale- og emosjonelle vansker som kan dukke opp i deres liv.

Hovedfunnet i analysen viser hvor mye det betyr at de som er tett på barna i barnehagen, har den nødvendige kunnskapen og kompetansen som er viktig under det forebyggende arbeidet som foregår i barnehagen. Det blir vektlagt fra flere av informantene at det er viktig å være trygg på sin rolle som voksen i barnehagen,

- at personalet har felles rutiner, holdninger, verdier og rammer i barnehagen,
- at alle yrkesgruppene i barnehagen er like mye verdt,
- god kunnskap blant personalet og veiledning når vi sitter fast
- og i tillegg ble det fokusert på et godt samarbeid med barnas foreldre.

Jeg har fått et innblikk i hva pedagoger vektlegger i det forebyggende arbeidet i barnehagen, samtidig som det trekkes frem relevante utfordringer som kan være en utfordring til idealet for hva vi ønsker å gi barna med sosiale- og emosjonelle vansker i barnehagen.

5. DRØFTING AV FUNN

Med utgangspunkt i studiens problemstilling om forebygging av sosiale og emosjonelle vansker og mine forskningsspørsmål vil jeg her drøfte mine funn. Problemstillingen jeg vil belyse er «Hvordan kan barnehagen arbeide for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker?

-med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen.

-Hva vektlegger pedagogene i det forebyggende arbeidet?

-Hvilke muligheter og utfordringer erfares?»

5.1 Barnehagens rolle og ansvar for barn med sosiale og emosjonelle vansker.

Alle informantene er samstemte i at barnehagen har et viktig ansvar i møte med barn. Informantene virker engasjerte når de uttaler seg om barna med utfordringer innenfor det sosiale og emosjonelle planet. Betydningen av dette arbeidet blir underbygd av rammeplanen som sier at barnehagen skal være psykisk helsefremmende for alle barn. De voksne i barnehagen har forpliktelser og ansvar ovenfor barna. (Kunnskapsdepartementet, 2017). Rammeplanen belyser at barna skal bli møtt av trygge voksne som også er en del av barnets mikrosystem. Barnet er avhengig av at det er gode relasjoner i mikrosystemet for å ha en god utvikling. Mine informanter hadde fokus på hvor viktig det er å være trygg i rollen sin som voksen, og at ved å bygge solide relasjoner vil det kunne gi barna bedre selvfølelse.

I eksosystemet i Bronfenbrenner sin modell finner vi lederen i barnehagen sin innvirkning på barnet. Dette kan sees i lys av mine informanters fokus. Det ble trukket frem at det er ufordrende å få tid til det forbyggende arbeidet i barnehagen. Begrunnelsene låg på mangel på vikarer ved sykdom, og det igjen resulterte i at de gjerne ikke fikk gjennomført møter. Manglende muligheter til å snakke sammen og reflektere i personalgruppen, kan bidra til at kvaliteten på relasjonene mellom de voksne og barnet blir dårligere. Påvirkningen fra ledernivået handler om hva lederen prioriterer. Får personalet inn en vikar, som gjør at arbeidet går lettere å gjennomføre, kan det ha en positiv innvirkning på det hele. Her kan også lederen jobbe med holdningsskapende arbeid i personalgruppen, for å kunne benytte de ressursene som alt befinner seg på huset. Her har vi et eksempel på hvordan lederen sine prioriteringer påvirker det som skjer helt ned mot barnet på avdelingen.

Vi kan også trekke inn det samme momentet opp mot det som skjer i makrosystemet i Bronfenbrenner sin modell. Vi kan her belyse de voksne sine forpliktelser overfor barnet. Det er ufordrende å klare å fange opp signaler fra barna, og følge opp hvert enkelt tilfelle, der personalet

føler et stort arbeidspress opp mot det enkelte barnet på avdelingen. Dette er et eksempel på at også makrosystemet spiller inn på de relasjonene som foreligger i barnehagen. Samfunnet har flere krav og føringer til voksenrollen enn tidligere. En ny bestemmelse i barnehageloven om barns rett til et trygt omsorgs- og læringsmiljø trådte i kraft fra 1.januar 2021. I loven er de voksnes ansvar og rolle tydeliggjort (lov om barnehager, 2021). Endringene i barnehageloven krever at barnehagene jobber systematisk og forebyggende for å skape et trygt og godt miljø der barna trives og er sosialt inkludert.

Gode holdninger hos barnehagelæreren er viktig. En av informantene trekker frem det hun ser på som et mangfold blant barna som har sosiale og emosjonelle vansker. Fokuset rettes også her mot at barnehagen har en viktig rolle og informantene uttrykker at de er positive til barna i gruppen som har ekstra utfordringer. Voksenrollen sin betydning i relasjonene med barna i barnehagen kommer tydelig frem i mine funn i studien. Holland belyser nettopp dette sentrale temaet ved å fremheve at det er den voksne som har ansvar for relasjonen (Holland, 2013) Det gjelder også holdningen som er rettet mot barn som har både innagerende og utagerende vansker. Dette belyste en av mine informanter at en lett kunne utelukkende fokusere på barna med utagerende vansker, med det resultat i at barna med innagerende vansker ble oversett og glemt litt bort. Dersom barnehagelæreren legger fokuset mot de utagerende barna, og det bagatelliseres litt å prioritere de som ikke ødelegger for de andre på avdelingen, avspeiler det en uheldig holdning, som kan være med på å forme holdningene på den enkelte avdeling. Barnehagelæreren er en rollemodell for resten av de ansatte på hver avdeling, og fokuset rettet mot de to ulike gruppene er veldig avgjørende for hvert enkelt barn sine muligheter til bli sett og få en god utvikling.

5.2 Betydningen av å ha tilfredstillende rammer og ressurser.

Informantene var samstemte i at felles holdninger og rutiner blant personalet kunne være et forebyggende tiltak for å gi de sårbare barna den tryggheten de trenger for å ha en optimal utvikling i barnehagen. Barnehagene må tydeliggjøre de ansattes ansvar gjennom å tilrettelegge for blant annet rutiner og strukturer.

Dette kan ses i lys av Bronfenbrenners modell som handler om rammene og strukturene som befinner seg i miljøet rundt barnet. Det belyser hvorvidt det blir en risiko for barnet eller en beskyttende faktor å oppholde seg i miljøet. Er det tilfredstillende rammer og ressurser i barnets miljø, spiller det positivt inn på samspillskvaliteten mellom voksne og barn.

En av utfordringene informantene belyser fra barnehagehverdagen er tidspresset en møter på. Dette kan henge sammen med en annen utfordring som kom frem, sykefravær blant personalet. Dette er også med på å bidra til at tiden kan bli en utfordring, da det ofte blir etterfulgt av mangel på vikarer. Dersom en ikke har tid til å sette seg sammen i personalgruppen for å dele kunnskaper og reflektere sammen om det vi gjør sammen med barna, vil det være vanskelig å ta i bruk den viktige kunnskapen som ligger blant personalet. Dette ble et fokus under intervjuet, at det kan være et savn å få gjennomført møter. Møter med avsatt tid til det som handler om å utvikle voksen-barn relasjonene i barnehagen. Denne utviklingen skjer der personalet får stoppe opp litt, og får reflektert sammen. Dette er i tråd med Drugli (2013) som vektlegger betydningen av bevisste voksne som har kunnskap om det de driver med, og som har evne til å reflektere over hvorfor de gjør det de gjør i møtet med barna som har sosiale og emosjonelle vansker.

Ressurser og økonomi spiller en viktig rolle rundt det forebyggende arbeidet i barnehagen. Informantene sitt fokus rundt økonomi dreide seg for det meste om voksentettheten på avdelingen. Voksentettheten spiller inn på voksenrollen og mulighetene til å kunne jobbe godt forebyggende.

Møter barna et trygt miljø med klare og tydelige rammer, vil det kunne påvirke barna positivt. (Fandrem & Roland 2013). Informantene vektla felles holdninger og rammer som viktig i systemarbeid. Videre ble gode planer nevnt. Organisering av mindre barnegrupper kan også bidra til trygghet da det gjerne blir mindre støy, og mer oversiktlig for barnet.

Informantene belyste det forebyggende arbeidet rundt barna ved at en enten kan sette inn tiltak på barnet med sosiale og emosjonelle vansker, eller at en kan sette inn et tiltak på hele barnegruppen. Dette kan være begrunnet ut fra enkeltbarns behov, og kan kalles for et individrettet systemtiltak, siden hele gruppen kan ha utbytte av tiltaket (Hesselberg & Tetzchner, 2016). Dette ble også belyst i rundskriv (2013) fra kunnskapsdepartementet der de vektla det forebyggende arbeidet i et bredt perspektiv rundt barnet. Det handlet om forebygging som blir gjort for hele befolkningsgrupper, der det ikke foreligger noen tegn til problemer frem til nivået som rettes mot individer som har klare tegn på problemer (rundskriv 16/2013). Dette vil gi en god fremtidseffekt for hele barnegrupper, dersom en jobber forebyggende i et stort perspektiv.

Tidlig innsats kommer også frem som et helt sentralt område i barnehagen. Det er enighet om at det er i barnehagen det er størst mulighet til å gripe inn tidlig. Her vil også hjemmet være en viktig faktor til å sette inn tiltak tidlig for barnet med sosiale og emosjonelle vansker. Mye ansvar ligger hos barnehagelæreren. Bae (2004) belyser at en må balansere mellom ulike hensyn, og vurdere hvem som trenger oppmerksomheten over tid. Dette belyser det som kom frem fra en av informantene, om å legge fokuset på riktig sted, og ikke utelukkende legge innsatsen og fokuset inn på barna med utagerende vansker.

Anerkjennelse i samspillet med barn er en prosess som krever kontinuerlig refleksjon (Bae, 2004). Dette er elementer som har betydning for samspillet mellom barnehagelærer og barn. Det kommer an på hvilke hensyn den enkelte barnehagelærer vektlegger og hva som blir prioritert.

En kan stille seg spørrende til hva som faktisk forventes av personalet i barnehagen når det gjelder å ha kunnskapen som er nødvendig for å kunne observere barnas behov og utfordringer.

Barnehagelærere skal vite noe om hvordan de kan jobbe forebyggende med barna. Informantene har ulik fartstid i barnehagen. De er allikevel samstemte på at om det er mangel på kunnskap og tid til å reflektere rundt at barna med vansker skal få hjelp tidlig, vil det være vanskelig å få til en utvikling som innebærer å endre på elementer i miljøet. Betydningen av kunnskap hos personalet blir belyst i forskningsprosjektet med fokus på kvalitet i barnehagen (Bjørnstad et al, 2012) s 179 i blick for barn.

Informantene belyste at tiltak måtte vurderes utfra hvert enkelt barn, og hvilke faktorer dette barnet var omgitt av i sitt miljø. En av informantene fokuserte på at en ikke kunne sette inn et og samme tiltak på alle barna som har sosiale og emosjonelle vansker. Et tiltak som virker godt på et barn, kan ha ingen effekt på et annet. Dette viser igjen til betydningen av kunnskap hos personalet. Kunnskap til å se hvert enkelt barn og hvilke faktorer som kan spille inn. Mine informanter gav uttrykk for en opplevelse av at en kunne være litt for fokusert på å finne diagnoser hos barnet. Problemet blir da lagt hos barnet, uten at en vurderer miljøet rundt. En bør unngå å ha en forståelse av at det utelukkende er barnet som har et eller flere problemer som må taes tak i. Holland (2016) har en forståelse av at man ikke kan endre andre, men heller endre seg selv slik at de andre får forutsetninger til å handle annerledes. Dette viser et perspektiv der fokuset blir henvendt mot oss selv, eller miljøet til barnet med kritisk blick. Det vil være et godt utgangspunkt for et godt systemrettet arbeid. Dette handler også om personalets kunnskaper.

Alle informantene er enige om at voksenrollen har en stor betydning for barnas utvikling. De er spesielt engasjert når de uttaler seg om å skape trygghet og forutsigbarhet for barna ved at de voksne har faste rutiner og strukturer i barnehagen. Informantenes erfaringer kan sees i lys av Nordahl et al (2015) som trekker frem at for å forstå hvordan vi kan møte atferden hos barna, må vi forstå mønstrene i det sosiale systemet. Der en har faste rammer og god struktur, vil en få utnytte personalets ressurser mer optimalt. En slipper å bruke kreftene på å organisere, men heller sette inn tiltak der en ser det ligger et behov enten hos enkeltbarnet eller barnegruppen. Dette handler om tilstedeværende voksne, med kunnskap. Ved manglende kunnskap blant personalet, kan det lettere oppstå misforståelser.

Fandrem og Roland (2013) støtter dette perspektivet ved å uttale at dersom barna møter et trygt miljø med klare og tydelige rammer, vil det kunne påvirke barna positivt. På den andre siden er det viktig å belyse hver enkelt av de voksne sin rolle i barnehagen. I tillegg til dette må en også ta stilling til samarbeidet mellom de ulike miljøene som barnet er en del av. Det kan gjelde samarbeidet mellom barnehagen og barnets hjem. Det vil utgjøre mesosystemet i Bronfenbrenner sin modell. Informantene belyste videre under intervjuet at det er avgjørende at de voksne er trygge i rollen sin. Fokuset låg da hos trygghet hos personalet i barnehagen, men helheten rundt miljøet til barnet spiller inn her. Da snakker vi også om foreldre som er trygge i sin rolle. Når det gjelder det sistnevnte, finnes det et program, ICDP. Det står for international child development programme. Det er et program for å styrke de voksne i møte med barnet. Programmet har som mål å fremme omsorgskompetanse. Det tar utgangspunkt i omsorgsgivers oppfatning av barnet. Programmet er gruppebasert, og målet er å styrke de voksne sin sensitivitet overfor barnets behov. Barn trenger sensitive voksne, voksne som kan skape følelsesmessig trygghet og tillit og voksne som kan veilede de til å forstå og mestre (Hundeide, 2005). Dette programmet ble også belyst av mine informanter til bruk i et forebyggende arbeid.

Befring (2014) vektlegger betydningen av å finne barnet sine positive krefter og bygge videre på. Videre at dersom fokuset bare legges på barnets negative handlinger, eller det barnet mestrer dårlig, plasseres fokuset på feil sted. Ser vi dette i lys av ICDP programmet, ser vi at programmet kan bidra til å få oss til å endre vårt bildet av barnet fra et negativt bilde, til en positiv beskrivelse av barnet. Dette programmet kan brukes både blant foreldre og personalet i barnehagen, og det kan bidra til å få en felles plattform å jobbe utfra for å gi barnet den beste mulige utviklingen i lys av et godt samarbeid mellom hjem og barnehage. Dette legger fokus på både trygghet i rollen hos den voksne, og vektleggingen av samarbeidet i miljøet rundt barnet.

5.3 Betydningen av samarbeid

Samarbeid er viktig innenfor det forebyggende arbeidet mot sosiale og emosjonelle vansker. Informantene trekker i tillegg frem at samarbeid med både foreldre og andre samarbeidspartnere, som pedagogisk psykologisk tjeneste, er viktig i arbeidet rundt barna. Det blir imidlertid nevnt at alt samarbeid er viktig i barnehagen. I modellen til Bronfenbrenner(1979) blir samarbeidet som eksisterer mellom de ulike nivåene en viktig kilde for videre utvikling hos barnet. Et godt samarbeid mellom nivåene, som hjem og ppt, kan bidra til at barnet møter de samme forventninger på de ulike arenaene barnet er en del av, noe som kan gi best mulig utvikling i barnets liv. Ved samarbeid med andre instanser, som ppt, ble det lagt frem som utfordrende at ventetiden ofte blir lang før en kommer i dialog med de som skal veilede personalet som møter barnet med sosiale og emosjonelle vansker. Informanten fokuserer på at når barnehagepersonalet føler de trenger veiledning og støtte, blir det uheldig med flere måneders ventetid, for personalet, men mest for barnet sin del.

Noen av informantene hadde trolig dårlige erfaringer med å måtte gå gjennom en mengde papirarbeid, og vente i flere måneder på å få den veiledningen en kunne trenge for å forebygge utvikling av sosiale- og emosjonelle vansker hos et barn i barnegruppen. Sett i lys av eksosystemet, der rammene hos ppt ligger, vil dette være med på å spille inn på personalet sitt samarbeid med ppt. Økonomi og rammer spiller en rolle også her. Det vil derfor være positivt dersom en når regjeringen sin intensjon om å få inn mer kunnskap blant de som er sammen med barna daglig, for at ikke kvaliteten skal falle ved stramme ressurser og lang ventetid.

Vi ser utfra mine informanter at det kan finnes litt utfordringer innenfor samarbeidspartnerene til barnehagelæreren. Det er imidlertid viktig å få belyse den positive delen av samarbeidet. Via kontakten med ppt får personalet rundt barnet en veiledning. Det å bli sett på med andres øyner, gir flere vurderinger, og kan også være forebyggende for fremtidige sosiale og emosjonelle vansker hos barn (Flatén, 2018).

Intervjuene jeg har gjennomført belyser både samarbeidet mellom personalet på avdelingen, foreldre og pp-tjenesten. Dette har betydning for at barnet møter litt felles grenser fra de som er i barnets miljø. Dersom det foreligger en uenighet mellom personalet som er sammen med barnet i barnehagen, og foreldrene som ser barnet sitt i en annen setting kan det oppleves som utfordrende. I et slikt tilfelle er vi avhengige av at foreldrene ser at barnet har utfordringer i barnehagen. I slike

tilfeller kommer etikken inn i bildet. Her er vi avhengige av gode refleksjoner i samarbeidet, for å komme frem til en god etisk løsning på hva som gir gode handlinger for barnet. Etikkk omfatter systematiske refleksjoner over verdier, normer og idealer. Etikken prøver å bevare det som er godt og rett, hvordan vi bør framtre og hva som er gode handlinger for barnet, men også for foreldrene i en slik sammenheng (Befring, 2014).

5.4 Betydningen av å etablere gode relasjoner og tilknytning.

Å utvikle gode relasjoner er en viktig del av det forebyggende arbeidet i barnehagen.

Funn fra min studie fremhever at det er viktig å få etablert relasjoner tidlig med barna i barnehagen. Tilknytningsteori er sentralt for å forstå hvordan barn også danner relasjoner, eksempelvis til personalet i barnehagen. Belyser vi dette via Bronfenbrenner sin modell, ser vi at tilknytningen barnet får innenfor de mikromiljøene barnet er en del av, som barnehage og hjem, henger tett sammen med barnets fremtidige relasjonsdannelse. Dersom barnet opplever tidlig i livet at omsorgspersonene er uforutsigbare, oppstår det en grunnleggende utrygghet i barnets forståelse av relasjoner mellom mennesker (Breidvik, 2003). Relasjonene som befinner seg i barnets miljø ligger i mesosystemet i modellen.

Det er viktig å endre på faktorer i de sosiale systemene både for å korrigere og forebygge utfordrende atferd. Barnet er i interaksjon med omgivelsene de befinner seg i. Dersom vi gjør endringer i barnets miljø, vil også interaksjonene endres. (Nordahl, 2015) Forskningsprosjektene, «Gode barnehager for barn i Norge», og «Blikk for barn», belyser også samspillet mellom barna og personalet i barnehagen, som er en viktig faktor for at barna skal trives. Barna trenger å føle seg forstått og ivaretatt av de voksne for å få et godt grunnlag til en god utvikling.

Det blir belyst av informantene hvor viktig det er hvordan den voksne møter barn med ulike utfordringer og det trekkes frem at alle de ulike voksne spiller en like viktig rolle når det gjelder relasjoner til barna i barnegruppen. Funn i min studie belyser betydningen av at de voksne bygger relasjoner, ser og bekrefter barnet. Videre fremhevet mine informanter at ved å se barnet, får barnet bedre selvfølelse, det gir bedre læring og på sikt kan det bidra til at barnet har lyst å ta del i samfunnet. Dette viser det store ansvaret som ligger i voksenrollen og understøttes av Holland (2013) som påpeker at det er den voksne som har ansvaret for relasjonen. Barnet skal se på seg selv som en verdifull del av fellesskapet og ha muligheter til å lære og utvikle seg. Dette er verdifullt for samfunnet på sikt, da barna utvikles til aktive deltagere i arbeidslivet (Meld.St. 6 s.12).

Mine informanter belyste at de ansatte må støtte og hjelpe barna å finne gode strategier for å håndtere eventuelle vansker. Dette kan knyttes opp mot utvikling av resiliens. Resiliens fremmes i samspillet mellom individ og miljø og gode relasjoner synes å være den faktoren som betyr aller mest for resiliens (Lyngseth, 2020).

Personalet som gikk inn og jobbet rundt et barn som hadde mange utfordringer, satt inn tiltak som handlet om å fokusere på barnets positive sider. Betydningen av å ha det rette fokuset blir vektlagt utfra denne casen. Dette er med på å forme personalets syn på barnet, og det vil smitte over til barnegruppen sitt syn på barnet. Et av tiltakene blant personalet var å fokusere på barnets positive sider. Personalets fokus sammenfaller dermed med Befrings perspektiver (2014) som vektlegger betydningen av å finne barnet sine positive krefter og bygge videre på de. I følge Holland(2013) får vi mer av det vi retter fokuset mot, altså, dersom vi gjør motsatt, at vi retter fokus mot negativ atferd, blir det en opprettholdende faktor som kan gjøre at den negative atferden fortsetter.

Informanten som fortalte om casen om barnet med sosiale og emosjonelle vansker handlet om at de ville eliminere en del av de negative handlingene, ved å ha fokus på noen situasjoner til å begynne med å korrigere. Parallelt med dette tiltaket fokuserte personalet på positive sider ved barnet.

Ser en på dette med å gå inn som hele personalgruppen rettet mot et barn, fra et annet perspektiv, vil en kunne oppdage at det er en hel gruppe med barn som på langt nær får den samme oppmerksomheten fra de voksne, som enkelte av barna i barnegruppen får. Eksempelet fra en av informantene belyste akkurat dette. Mesteparten av fokuset gikk mot barnet eller barna med utagerende vansker, mens en kanskje har et barn i barnegruppen som har innagerende vansker, som ikke sees og høres så godt i barnegruppen. Informanten hadde reflektert i ettertid over viktigheten av å huske på både barna med de innagerende vanskene i tillegg til barna med de mest synlige og hørbare vanskene, de utagerende (Lund, 2012). Informantene betegnet barna med sosiale- og emosjonelle vansker innenfor et vidt spekter, og at de innagerende og utagerende vanskene er like viktige å møte på riktig måte.

5.5 Med leken som forebygging.

Leken er en stor del av barnehagens hverdag, og rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver sier at den skal være en arena for læring og utvikling(Kunnskapsdepartementet, 2017). I min studie er fokuset på hvordan en kan jobbe for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen. Dette gir en unik mulighet for oss til å jobbe forebyggende gjennom å bruke leken som utgangspunkt. Et funn jeg har gjort utfra mine intervjuer er at barnehagelærere erfarer at barn som

strever med sosiale og emosjonelle vansker blant annet har vansker med å komme inn i lek. Videre kom det frem at disse barna trenger bekreftelse fra de voksne for å komme inn i lek. Drugli (2017) belyser at de fleste ansatte i barnehagen kjenner til lekens egenverdi. I tillegg sier hun at lek er helt sentralt for små barns utvikling og trivsel (Drugli, 2017). Pedersen bekrefter også at barn med spesielle behov kan ha behov for mye voksenstøtte for å komme inn i lek, og for å holde leken i gang (Pedersen, 2015). Vi ser at både Drugli (2017) og Pedersen (2015) belyser lekens betydning i arbeidet med å forebygge. Det finnes et uttall av muligheter til å få være nær barna i lek, og derfra kunne ha den støttende rollen som barna med sosiale og emosjonelle vansker trenger. Nyere forskning i GoBaN prosjektet viser til at nær observasjon av barn i lek gir personalet en rekke muligheter til å positivt støtte flere av barnas utviklingsområder (Kleppe, 2017). Observasjonen kan gjennomføres ved at en deltar i barnets lek og på denne måten også inntar en observerende rolle. Den voksne må være våken og hele tiden vurdere egen deltakelse for å gi barnet akkurat så mye støtte som trengs for å få en positiv utvikling hos barnet.

Mine informanter nevnte lekegrupper som et viktig tiltak for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker. Leken legger et grunnlag for godt samspill, og det igjen gir gode vilkår for gode relasjoner. Leken skaper vennskap, relasjoner og fellesskap. Mye av konfliktene i barnehagen oppstår i forbindelse med at et barn ønsker å delta i leken, men blir utestengt. Grunnen til det kan ligge i at barnet ikke vet hvordan de skal gå inn i leken, og de går heller inn og ødelegger for de som er i gang. Slike situasjoner er det den voksne som kan hjelpe barnet og øve på, ved å være tett på i mindre lekegrupper over tid. Det vil også være med på å forhindre det negative bildet barna veldig fort danner seg av barnet som strever, og det oppstår fort en vond sirkel. I resultater fra forskningen GoBaN kunne en se at det varierte i hvilken grad barna inkluderte hverandre i leken. Det ble observert at leken kunne bidra til konflikter og utestengning i kortere eller lengre perioder. Flere av barnehagene hadde arbeidet bevisst med organisering av lekegrupper, noe personalet mente hadde resultert i utvikling av gode samspill og vennskapsforhold og inkludering i barnegruppen.

Informantene trekker frem ulike forståelser av hvordan personalet i barnehagen kan jobbe forebyggende mot sosiale og emosjonelle vansker. Det blir nevnt å arrangere lekegrupper, og andre grupper hvor barna kan ha en mulighet til å trekke seg bort fra den store gruppen. Lek er et sentralt virkemiddel å bruke i det forebyggende arbeidet. I samværet med barna kan en vektlegge leken som en forebyggende faktor. Rammeplanen (2017) fokuserer også på hvilken arena en har for læring gjennom leken i barnehagen.

Informantene har et fokus som støttes av Pedersen (2015) når de omtaler lekens betydning. Informantene beskrev de barna som vandrer rundt i barnehagen, som ikke kommer inn i lek. Det er disse barna som trenger hjelp og støtte fra de voksne til å klare å komme inn i lek. Her må de voksne være tilstede og hjelpe barna inn i leken. Her er det imidlertid viktig å være oppmerksom på hvordan en som voksen går inn i leken sammen med barnet som trenger det. Leken må skje på barnets premisser. Det skal være lystbetont for barnet, og det må være en motivasjon til å fortsette i leken etter at den er i gang. Det er nødvendig å ta barnets perspektiv, og kunsten er å kunne finne en god balansegang der en tar utgangspunkt i barnets initiativ, og klarer å la leken være en forebyggende faktor mot sosiale og emosjonelle vansker (Drugli, 2017).

6. AVSLUTNING

I min studie har jeg undersøkt hvordan barnehagen kan arbeide for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker. Jeg har hatt et ekstra fokus på det systemiske arbeidet i barnehagen, og har prøvd å få et innblikk i hva barnehagelærere vektlegger, og hvilke muligheter og utfordringer de har erfart rundt det forebyggende arbeidet. Tidlig innsats er sentral blant informantene under intervjuene. Det blir fremhevet at barnehagelæreren har en viktig rolle. For barnet er det viktige år som er grunnlag for barnas fremtid. Informantene ser muligheter ved at barnehagen kan gripe inn tidlig. Det blir satt fokus på hvilken mulighet vi har i barnehagen til å gi barna den beste starten på utdanningsløpet. Det å etablere en solid trygghet hos barna fra dag en, for å få det beste grunnlaget å bygge videre på i de kommende årene i barnehagen ble et fokus. Dette handler om den viktige motivasjonen vi kan gi barnet fremover årene, til de vil føle seg som en viktig brikke i arbeidslivet i voksen alder. Dette kan vi også lese i stortingsmelding 6(2019-2020) Tett på-tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og sfo. I stortingsmeldingen står det også at dersom barnet får et godt fundament, øker sannsynligheten for god utvikling videre i barnets liv.

Jeg har gjennomført en kvalitativ undersøkelse ved å bruke intervju som metode, og jeg hadde et utvalg på tre barnehagelærere. Jeg valgte denne metoden for å hjelpe meg selv til å ha et litt begrenset datamateriale og bearbeide, siden jeg ikke har noen tidligere erfaring med å jobbe med tilsvarende studier. Utfordringen med å ha så få informanter, og i tillegg fra samme barnehage, var at det muligens kunne begrense innfallsvinkler på de ulike temaene. Jeg vektla imidlertid at mine informanter skulle ha en spredning i alder og i tillegg ulik arbeidserfaring.

Jeg har gjort meg opp noen tanker under arbeidet med denne masteroppgaven. Jeg har fått dykket meg videre inn i hva samfunnet vil fokusere på rundt kvalitet i barnehagen og ellers blitt kjent med litt av forskningen som er gjort innenfor barnehagen. Min utfordring under dette studiet har vært å klare å begrense fokuset mitt til å handle om miljøet rundt barnet i barnehagen. Jeg vet at en skal gå inn og kartlegge miljøet rundt barnet der en ser at barnet har sosial og emosjonell vanske, men hjemmet og familien til barnet er veldig vesentlig å ta med under denne kartleggingen. I denne studien valgte jeg å legge fokuset på barnehagen. Det skulle vært spennende å få forske mer rundt barnets hjem og nære relasjoner dersom jeg skulle utvidet forskningen min.

Liv-Marit Fløysand

7. LITTERATURLISTE

- Barnehageloven. (2021). *Lov om barnehager* (LOV-2005-06-17-64). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>.
- Befring, E. (2014). *Den forløsende pedagogikken*. (s.161-168) Gyldendal akademisk .
- Befring E. & Duesund L.(2012). Relasjonsvansker. Psykososial problematferd I E. Befring & R. Tangen (Red.) *Spesialpedagogikk* (s 448-468). Cappelen Damm Akademisk.
- Breidvik, G. (2003). Misbrukte barn;Reaksjoner som kan vise seg i skolen og barnehage. Sigma forlag.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
[Tudge,J.R.H.,Navarro,J.L.,Mercon-Vargas,E.A., &Payir, A.\(2020\). “The promise and the practice of early childhood educare in the writings of Urie Bronfenbrenner”.](#)
Full article: The promise and the practice of early childhood educare in the writings of Urie Bronfenbrenner (usn.no)
- Buli-Holmberg, J. & Nilsen, S. (2010). *Kvalitetsutvikling av tilpasset opplæring. Om forbedring av opplæring for barn, unge og voksne med særskilte behov*. Universitetsforlaget.
- Bø, I. (2004). *Barnet og de andre*. Universitetsforlaget.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode-en kvalitativ tilnærming*. (2.utg.). Universitetsforlaget.
- Drugli, M. (2013). *Atferdsvansker hos barn*. Cappelen Damm Akademisk.
- Drugli, M. (2017). *Liten i barnehagen*. Cappelen Damm akademisk.
- Fandrem, H. & Fuglestad, O.L. (Red.). (2013) *Barn i utfordringer. Systemtenkning og tidlig innsats i pedagogisk arbeid*. Fagbokforlaget.
- Flaten, K. (2018). *Et helt vanlig barn*. (s. 148). Cappelen Damm Akademisk.
- Groven, B. & Rostad,A.M. (2020). Forebygging og tidlig innsats-en historisk, ideologisk og teoretisk innramming. I B. Mørland (Red.). *Tidlig innsats i tidlig barndom* (s.20-43). Gyldendal.

- Grønmo, S. (2017). *Samfunnsvitenskapelige metoder*.(2. utg.). Fagbokforlaget.
- Gulpinar, T., Hernes, L. & Winger, N. (2019). Barnehagens rom og handlingsrom. I N.Winger (Red.), *Blikk for barn* (s. 55-74). Fagbokforlaget.
- Gunnestad, A. (2020) Resiliens - Tidlig innsats for å bygge motstandskraft hos barn i risiko I E.J. Lyngseth & B. Mørland (Red.) *Tidlig innsats i tidlig barndom* (s 48-72). Gyldendal.
- Haugen,R.(2008). *Hva er sosiale og emosjonelle vansker?*(1.utgave) I R. Haugen. (Red.) *Barn og unges læringsmiljø 3- med vekt på sosiale og emosjonelle vansker*(s 15-42). Høyskoleforlaget.
- Haustätter, R.S. (2017). Tidlig innsats som systemisk strategi i barnehagen. I B.I.B. Hvidsten. (Red.) *Spesialpedagogikk i barnehagen* (s 41-52). Fagbokforlaget.
- Holland, H. (2013). *Varig atferdsendring hos barn-krever varig atferdsendring hos voksne*. Gyldendal.
- Hundeide, K. (2005). *Åtte temaer for godt samspill*. Vett og Viten.
- Killèn, K. (2017). *Forebyggende arbeid i barnehagen: samspill og tilknytning*(2.utg.).kommuneforlaget.
- Klefbeck, J. & Ogden, T. (2003) *Nettverk og økologi. Problemløsende arbeid med barn og unge*. (2.utg.)Universitetsforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3.utg.) Gyldendal akademisk.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. <http://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmål2017.pdf>
- Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet. Innagerende atferd i barnehage og skole*.

Fagbokforlaget.

Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design : an interactive approach* (3 utgave). Sage.

Meld.St. 19 (2015-2016). *Tid for lek og læring-betre innhald i barnehagen*.

Kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20152016/id2479078/>

Meld.St. 6 (2019-2020). *Tett på-tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/>

Midthassel U.V., Bru E., Ertesvåg S.K., Roland E. (2011). *Sosiale og emosjonelle vansker. Barnehagens og skolens møte med sårbare barn og unge*. Universitetsforlaget.

NESH (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Hentet fra: [Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi | Forskningsetikk](#)

Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Universitetsforlaget.

Nordahl, T., Sørli, M., Manger, T. & Tveit, A. (2015). *Atferdsproblemer blant barn og unge*. Fagbokforlaget.

Ogden, T. (2018). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. (3.utgave). Gyldendal.

Pape, K. (2020). *Lek og inkludering i barnehagen. Motvekt til utestengelse og mobbing*. (s. 127). Kommuneforlaget.

Pedersen, K. (2015). *Ut fra egne forutsetninger*. (s. 13-61 og 93-158). Fagbokforlaget.

Roland, P.(2013). *Hvordan kan vi forstå Anitas frustrasjoner i relasjon til barn og voksne? I H. Fandrem & O.L. Fuglestad (Red.), Barn i utfordringer. Systemtenkning og tidlig innsats i pedagogisk arbeid*.(s. 81-93). Fagbokforlaget.

Roland, P. (2012). *Tidlig innsats forebygger adferdsproblemer*. Hentet fra nettsiden www.forskning.no

Statistisk sentralbyrå (2021). <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager>

St. Meld. 16 (2006-2007). *...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2006-2007-/id441395/>

Thagaard, T. (2013) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*.(4.utg.) Fagbokforlaget.

Winger, N. et al. (2019) *Estetisk læring i et kunspedagogisk perspektiv* I N. Winger (Red.) *Blikk for barn*. Fagbokforlaget.

8. Vedlegg

Vedlegg 1 Godkjennelse fra NSD.....

Vedlegg 2 Forespørsel om deltagelse.....

Vedlegg 3 Informert samtykke.....

Vedlegg 4 Intervjuguide.....

Vedlegg 1 Godkjennelse fra NSD

Norsk

- Norsk English [Liv-Marit Fløysand](#)
- Min side [Logg ut](#)

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Skriv ut

Prosjekttittel

Barn med sosiale og emosjonelle vansker, med følgende problemstilling: "Hvordan kan barnehagen arbeide for å forebygge atferdsutfordringer- med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen. Hva vektlegger pedagogene i det forebyggende arbeidet? Hvilke muligheter og utfordringer erfares?"

Referansenummer

762709

Registrert

07.10.2019 av Liv-Marit Fløysand - livmaritflysand@yahoo.com

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sørøst-Norge / Fakultet for humaniora, idrett- og utdanningsvitenskap / Institutt for pedagogikk

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

June Berg Storli, june.storli@usn.no, tlf: 41405647

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Liv-Marit Fløysand, livmaritflysand@yahoo.com, tlf: 92802822

Prosjektperiode

01.08.2019 - 30.06.2020

Status

31.10.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

31.10.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 31.10.2019, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

ANSATTE I BARNEHAGEN SIN TAUSHETSPLIKT Barnehageansatte har taushetsplikt, og det er viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltbarn, deres foreldre eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Vi anbefaler at du er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, navn på barnehage, opprinnelsesland, diagnoser og eventuelle spesielle hendelser. Vi forutsetter også at dere er forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene. Studenten og den ansatte har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Vi anbefaler derfor at studenten minner om taushetsplikten før intervjuet starter.

PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Elizabeth Blomstervik Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

b276

Chat med oss på
hverdager fra 12-14

[Liv-Marit Fløysand](#)

Barn med sosiale og emosjonelle vansker, med følgende problemstilling: "Hvordan kan barnehagen arbeide for å forebygge atferdsutfordringer- med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen. Hva vektlegger pedagogene i det forebyggende arbeidet? Hvilke muligheter og utfordringer erfares?"

Referanse

762709

Status

Vurdert

Sluttvurdering (planlagt)30.06.2021

Vedlegg 2: Forespørsel om deltagelse

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med masteroppgave.

Mitt navn er Liv-Marit Fløysand, og jeg er masterstudent ved universitetet i Sørøstnorge.. Jeg holder nå på med avsluttende masteroppgave, og temaet for oppgaven min er barn med sosiale og emosjonelle utfordringer, og miljøet rundt barnet. Formålet med oppgaven er å få et innblikk i fagfolks holdninger til atferd, og få høre erfaringer ved bruk av ulike tiltak og metoder for å forebygge og/eller redusere utfordrende atferd. For å finne ut av dette, ønsker jeg å komme i kontakt med pedagogiske ledere ute i barnehagene, som har ansvar for hele barnegrupper. Spørsmålene vil i hovedsak dreie seg om både holdninger og arbeidsmåter. I oppgaven vil jeg bruke denne informasjonen til å reflektere rundt mitt tema, og i tillegg ønsker jeg å bli kjent med ulike tiltak og metoder som kan være gode i mitt fremtidige arbeid for disse barna.

Jeg vil benytte en digital opptager for å slippe å ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta ca 30 minutter, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke deg fra å delta i studien. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Jeg er underlagt taushetsplikt og opplysningene vil bli behandlet strengt konfidensielt. Opptakene oppbevares innelåst, og slettes når oppgaven er ferdig. Det vil ikke være mulig å identifisere deg i resultatene av studien. Dersom du ønsker å delta undertegner du en samtykkeerklæring.

Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte meg på telefon 92802822 eller sende en e-post til livmaritflysand@yahoo.com. Du kan også kontakte min veileder fra universitetet i Sørøstnorge, June Berger Storli. Tlf 41405647, eller på mail til June.Storli@usn.no.

Studien er meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Liv-Marit Fløysand

Vedlegg 3 Informert samtykke

Vil du delta i forskningsprosjektet «forebygging av sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å bli kjent med hvordan en kan forebygge sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet er å få prate med barnehagelærere om hvordan de jobber forebyggende, med et spesielt fokus på miljøet rundt barnet. Forskningen skal ende opp i en masteroppgave, og problemstillingen min lyder «hvordan kan barnehagen arbeide for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker-med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet ved sørøstnorge er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å komme i kontakt med barnehagelærere, og høre litt om deres tanker og erfaringer rundt det viktige forebyggende arbeidet i barnehagen. Jeg ønsker å intervju 3/4 barnehagelærere som arbeider i barnehagen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Metoden jeg vil bruke er intervju. Under intervjuet vil jeg bruke lydopptaker. Intervjuet inneholder spørsmål som handler om holdninger og erfaringer rundt vansker en kan støte på i barnegruppen. Dine svar blir registrert elektronisk. Du kan gjerne få spørsmålene på forhånd.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern-hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet.

Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

*Det vil bare være meg som student, og min veileder som vil ha tilgang til materialet.

*Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Jeg kommer til å lagre datamaterialet innelåst.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes våren 2021. Ved prosjektets slutt, vil alt av opplysninger bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

-Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,

-å få rettet personopplysninger om deg,

-få slettet personopplysninger om deg,

-få utlevert en kopi av dine personopplysninger(dataportabilitet), og

-å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra universitetet i sørøstnorge, har NSD-Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker mer informasjon kan du ta kontakt med Forsker/student Liv-Marit Fløysand på mail livmaritflysand@yahoo.com

Veileder June Berg Storli: Tlf 41405647

Personvernombud i NSD: Elizabeth Blomstervik

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet forebygging av sosiale og emosjonelle vansker og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

___ å delta i intervju

___ at lærer kan gi opplysninger om meg til prosjektet-hvis aktuelt

___ at mine personopplysninger behandles utenfor EU-hvis aktuelt

___ at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til forskning av
atferdsutfordringer-hvis aktuelt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca vår
2021

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4: Intervjuguide

Informant:

Alder:

Min problemstilling:

**«Hvordan kan barnehagen arbeide for å forebygge sosiale- og emosjonelle vansker?
-med vekt på det systemiske arbeidet i barnehagen.**

«Hva vektlegger pedagogene i det forebyggende arbeidet?

Hvilke muligheter og utfordringer erfares?»

- 1.«Hvor mange års erfaring har du med barn i barnehagen?
- 2.«Hvordan vil du beskrive barn som strever med sosiale og emosjonelle vansker?»
- 3.«Har du erfaringer med å jobbe med barn med utfordringer?»
- 4.«Hva tror du den utfordrende atferden kan være et uttrykk for?»

Forebygging

- 5.«Tenker du at sosiale og emosjonelle vansker kan forebygges?»
- 6.«Hva vektlegger du som barnehagelærer i arbeidet ditt for å forebygge sosiale og emosjonelle vansker i barnehagen?
- 7.«Har du erfaring med verktøy som kan brukes i det forebyggende arbeidet i barnehagen?»

Ev hvilke?

Systemet rundt barnet

- 8.«Ved å ta fokuset bort fra det enkelte barns atferd, hva tenker du en bør fokusere på i systemet rundt barnet?»

Muligheter og utfordringer

- 9.«Hvilke muligheter ser du i ditt arbeid, ift å forebygge sosiale og emosjonelle vansker?»
- 10.«Hvilke utfordringer ser du?
- 11.«Har du noen flere tanker rundt dette temaet du vil tilføye til slutt? «
- 12.«Hvordan opplevde du å bli intervjuet?»

Takk for at du stilte til intervju.

